

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**NESPISOVNÉ JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY A KULTURA
MLUVENÉHO PROJEVU ROZHLASOVÝCH
MODERÁTORŮ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Filip Koryta

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

(2010-2013)

Vedoucí bakalářské práce: *PhDr. Zdeněk Suda, CSc.*

Plzeň, březen 2013

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 27. 3. 2013

.....

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu své bakalářské práce, panu PhDr. Zdeňku Sudovi, CSc., za ochotu, cenné rady a připomínky, jež mi při vypracování bakalářské práce poskytl. Poděkování patří také všem respondentům mého šetření, bez jejichž spolupráce by výzkum nebyl kompletní.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 ÚVOD K TEORETICKÉ ČÁSTI.....	9
1.2 SPISOVNÝ JAZYK	10
1.3 NESPISOVNÝ JAZYK	11
1.4 ÚZUS, NORMA, KODIFIKACE.....	12
1.4.1 ÚZUS.....	12
1.4.2 NORMA.....	12
1.4.3 KODIFIKACE	13
1.5 PUBLICISTICKÝ STYL.....	13
1.5.1 OSOBNOST MODERÁTORA.....	14
1.6 ATRIBUTY A KULTURA MLUVENÉHO PROJEVU.....	15
1.7 AKTUÁLNÍ STAV ČESKÉHO JAZYKA.....	16
1.8 SPEKULACE O OBSAHU A FORMĚ V RÁMCI ROZHLASOVÉHO VYSÍLÁNÍ.....	18
2 METODOLOGIE VÝZKUMU	19
2.1 METODA STUDIJNÍ.....	19
2.2 METODA POZOROVÁNÍ.....	19
2.3 METODA EXCERPCE	20
2.4 METODA DOTAZNÍKU	20
2.5 METODA ROZHOVORU	21
3 PRAKTICKÁ ČÁST.....	22
3.1 ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	22
3.2 VÝSLEDKY DOTAZNÍKU	23
3.2.1 PRVNÍ VĚKOVÁ KATEGORIE	23
3.2.2 DRUHÁ VĚKOVÁ KATEGORIE	25
3.2.3 TŘETÍ VĚKOVÁ KATEGORIE.....	26
3.2.4 ČTVRTÁ VĚKOVÁ KATEGORIE	27
3.2.5 RESUMÉ DOTAZNÍKU.....	28
3.3 ZÁVĚRY VYVOZENÉ NA ZÁKLADĚ ROZHOVORŮ S MODERÁTORY KOMERČNÍCH RÁDIÍ.....	29

3.4 KOMPARACE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKU A ROZHOVORŮ S MODERÁTORY KOMERČNÍCH RÁDIÍ	32
3.5 SYNTAKTICKÁ ANALÝZA JAZYKOVÝCH PROSTŘEDKŮ.....	33
3.5.1 ODCHYLKY OD PRAVIDELNOSTI VE VĚTNÉ STAVBĚ	33
3.5.2 VÝRAZY BEZ VĚTNĚČLENSKÉ PLATNOSTI.....	34
3.6 HLÁSKOSLOVNÁ ANALÝZA JAZYKOVÝCH PROSTŘEDKŮ.....	36
3.6.1 OBECNĚČESKÉ JEVY V KOMUNIKÁTECH HLASATELŮ	36
3.6.2 HEZITAČNÍ ZVUKY	37
3.7 MORFOLOGICKÁ ANALÝZA.....	38
3.8 LEXIKOLOGICKÁ ANALÝZA	41
3.8.1 VULGARISMY	42
3.8.2 NEKODIFIKOVANÉ LEXIKÁLNÍ VÝRAZY	43
ZÁVĚR.....	45
RESUMÉ	46
CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
PŘÍLOHY	48

ÚVOD

„Něco jiného je vyspělost národního jazyka, a něco jiného je úroveň národní kultury jazykové. Může se stát, že jazyková kultura národa pokulhává za jeho jazykem. To je případ váš, vy lidé čeští. Máte v rukou stradivárky, a hraje na nich jako šumáři; zdědili jste varhany, a myslíte, že je to flašinet; pročež na tom vašem dvoře opravdu mnoho hlasů krákoře.“¹

Výše zmíněné tvrzení je patřičným začátkem bakalářské práce týkající se tématu, jež v sobě kombinuje snahu blíže lokalizovat nesprávné a ledabylé užívání jazyka s apelem na svědomí Čecha v otázce zacházení s mateřštinou. Tématem této bakalářské práce jsou „Nespisovné jazykové prostředky a kultura mluveného projevu rozhlasových moderátorů“.

Jsem studentem českého jazyka a literatury, má práce se tedy pochopitelně musí jazyka týkat. Zde je nutné ozřejmit naprosto zásadní důvod výběru mého studia jako takového, a to zálibu v mluvených projevech, v řeči, v rétorice. Vždy jsem dbal na své vlastní rétorické umění, stejně tak jako jsem se zaujetím a očekáváním poslouchal a snažil se hodnotit mluvené projevy cizí.

Nemohu nezmínit svou několikaletou praxi ve školním rádiu, jež mne velmi ovlivnila, obohatila a mou lásku k jazyku ještě umocnila. Na práci moderátora je totiž krásná ona spontánnost, všudypřítomná nutnost nenechat se zaskočit, jinými slovy být stále ve střehu. Zároveň se člověk živící či bavící podobnou činností musí naučit odpovědnosti. Odpovědnosti k posluchačům a koneckonců k samotnému jazyku. Uznáte sami, že poslouchat moderátora s vadou řeči, s kakofonním hlasem nebo nedbalou výslovností není ani trochu příjemné.

Poněkud sentimentálním důvodem volby jsou též nostalgické vzpomínky na mé dětství, v němž rozhlasové stanice znamenaly nepostradatelný zdroj informací a zábavy, neboť v době před 15 lety nebyl internet nikterak rozšířen. Třebaže kontakt s moderátorem vždy byl, je a zřejmě také zůstane nepřímý, současná vlna anonymity,

¹ EISNER, P. *Bohyně čeká: traktát o češtině*. Curych: Konfrontace, 1977.

zapříčiněná moderními sociálními sítěmi, je naprostým protipólem rozhlasového vysílání, a tak bude mít rádio v našich myslích vždy zvláštní místo.

Jak samotný název napovídá, cílem této práce je zjistit aktuální stav českého jazyka v oblasti rádiového vysílání, přesněji do jaké míry užívají moderátoři prostředků jazyka spisovného a do jaké míry užívají prostředků jazyka nespisovného.

Práce je zaměřena především na komerční rozhlasové stanice, jmenovitě Rádio Impuls, Evropu 2, Frekvenci 1 a další. Výběr stanic není náhodný, ba naopak. Dle mnohých internetových průzkumů jde o nejposlouchanější stanice v celé České republice, tím pádem máme co dočinění s médii, která mají v daném odvětví na informovanost a kulturnost národa největší vliv.

U rozhlasových moderátorů vycházíme z premisy, že budou s jazykem zacházet svědomitě, poněvadž je sleduje a naslouchá jim značná část veřejnosti. V případě inkriminovaných stanic se ovšem setkáváme až s ostentativně fatálními prohrěšky proti jazykové normě.

Nabízí se otázka, zdali moderátoři nehospodaří s nespisovnými prostředky hojně především proto, že spisovná forma projevu je pro společnost v poslední době až příliš vzdálená. V kontinuitě s předchozí větou vyvstává dotaz v rozšířenější podobě – komu by se hlasatelé měli přizpůsobovat? Potřebám jazyka či nárokům posluchače?

Nezapomínejme na to, že náš jazyk je naší ctností, národním pokladem. Neustálé simplifikace tvoří z jazyka nekompaktní paskvil, jehož krása je utopena v neschopnosti uvědomit si a akceptovat jeho jedinečnost a monumentálnost.

Jsem si vědom faktu, že není v silách jednotlivce vytvořit ucelený a všemi přijatý obraz o momentálním stavu českého jazyka v rozhlasovém éteru. Přesto však doufám, že se mi podařilo alespoň představit hrubý nástin a že se má práce stane východiskem k hlubšímu prozkoumání zmiňovaného tématu.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 ÚVOD K TEORETICKÉ ČÁSTI

V úvodu bakalářské práce jsme se seznámili s impulzy a důvody, jež vedly k výběru daného tématu. Společně s nimi byly nastíněny hypotézy a cíle, které podrobněji rozvedeme v samostatném úseku o metodologii práce. V nynějším segmentu, jak název napovídá, vytvoříme teoretický základ, z něhož budeme vycházet při analýze získaného materiálu.

V kontinuitě s předmětem bakalářské práce je v úvodních kapitolách teoretické části definován spisovný jazyk, aby neznalý čtenář poznal rozdíl mezi spisovností a nespisovností, a v následující látce se tak lépe orientoval.

Konspekt předchozího odstavce je v přímé souvislosti s pojmy úzus, norma a kodifikace, jimiž je v podstatě utvářen. Z tohoto důvodu věnujeme zmíněné problematice patřičný prostor.

Rozhlasové vysílání svým charakterem spadá do mluvené žurnalistiky a tím pádem do publicistického funkčního stylu; vymezení onoho stylu je popsáno v krátké kapitole. Relativně stranou zůstává publicistika a její persvazivní a ovlivňovací funkce, kterou se například široce zabývá Milan Kundera ve svém románu *Nesmrtelnost*. (Zmíněný román mimo jiné obohatil svět o pojem imagologie – vytváření obrazů, kultů, názorů apod. pomocí médií.)² Děje se tak proto, že základem této práce je v první řadě průzkum formy a nedostatků či kvalit mluveného projevu hlasatelů, nikoliv následného vlivu obsahu komunikátů na posluchače a vývoj jejich potřeb a postojů (i když je to samozřejmě neméně důležité).

Nezbytným fragmentem teoretického vymezení je pozastavení se nad osobností samotného „spíkra“ – ozřejmíme si původ slova moderátor, jeho vývoj, atributy hlasatele atd.

Zřejmě nejobsáhlejší teoretickou oblast tvoří stať o aktuálním stavu českého jazyka, respektive o vztahu mluvčích k češtině jako takové, s čímž souvisí i jevy, které současný jazyk ovlivňují atd.

² KUNDERA, M. *Nesmrtelnost*. Brno: Atlantis 2006

V posledním segmentu teoretické části je rozebírána forma a obsah rozhlasového vysílání s implicitním přihlédnutím ke kultivovanosti jazyka a kvalitám jednotlivých hlasatelů.

1.2 SPISOVNÝ JAZYK

Spisovná čeština je nejdůležitější varietou našeho mateřského jazyka. Označujeme ji jako soustavu jazykových prostředků celonárodně užívaných v psané i mluvené podobě, konkrétně v oficiálních a veřejných komunikátech. Ze všech strukturních útvarů má nejvyšší vážnost.³

„Spisovný jazyk se jako jediný řídí kodifikací. Užívá se ho s komunikačním záměrem v záležitostech národní kultury duchovní i hmotné, tedy při sledování vyššího komunikačního cíle, jehož je v podstatě markantním signálem. Jako jediný z útvarů má funkci národně reprezentativní.“⁴

V dnešní době se v souvislosti s jazykem často užívají lingvistické pojmy standard a substandard. Standard je ekvivalentem ke spisovnému jazyku – je vázán normou. Opakem tedy pochopitelně musí být substandard – jazyk nespisovný.

Spisovnou češtinu lze dělit do tří vrstev, které nazýváme neutrální, knižní (archaická) a hovorová. Toto členění se týká gramatiky i slovní zásoby. Neutrální prostředky lze označit za podstatu spisovného jazyka českého, neboť jich užíváme ve všech možných typech textů psaných i mluvených. Naproti tomu prostředky knižní ustupují a nejvíce jich spatřujeme v projevech uměleckých či vědeckých. Prostředky hovorové se uplatňují především v mluvených komunikátech.

Spisovná čeština se užívá v mnoha komunikačních situacích – ve školách a na úřadech, dále je jazykem vědy a je taktéž vyžadována v hromadně sdělovacích prostředcích.

Na tomto místě vzniká jeden ze základních předpokladů této práce, a to že rozhlasoví moderátoři dávají přednost jazyku spisovnému před nespisovným, respektive

³ GRYGGERKOVÁ, M. *Spisovný jazyk a jazyková kultura*. Ostrava 2002 [online] Dostupné na [www: <http://ff.osu.cz/dokumenty/opory/spisj_jazkult.pdf >](http://ff.osu.cz/dokumenty/opory/spisj_jazkult.pdf)

⁴ ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003.

kombinují prostředky neutrální a hovorové, v nichž jsou však často tolerovány projevy nespisovnosti.

1.3 NESPISOVNÝ JAZYK

Laicky bychom mohli nespisovné jazykové prvky označit jako ty, již se vymykají normě. Jinými slovy jsou nespisovné složky jazyka opakem spisovných. S takovýmito vágními vysvětleními se ovšem nespokojíme, a proto si nespisovnou češtinu v následující podkapitole rozebereme poněkud hlouběji.

Nespisovné variety českého jazyka jsou děleny územně a též sociálně (poloútvary). Dá se říci, že čím je region vzdálenější od středu, tím diferencovanější jazyk je, přičemž na východě České republiky registrujeme více odlišností.⁵

Za substandardní podoby jazyka, které jsou vymezovány oblastně, považujeme dialekty (nářečí). Užíváme jich pouze v mluvených komunikátech. Jazykovými prvky dialektů označujeme dialektismy; ty mohou být v rovině slovtvorné, syntaktické, morfologické i hláskové. Dále rozeznáváme čechismy a moravismy (zde snad netřeba explikací).

Ony zmíněné poloútvary (nemají totiž specifickou gramatickou stavbu), tedy sociálně diferencované nespisovné jazykové variety, označujeme jako sociolekty. Řadíme k nim slang (v zájmovém prostředí), profesní mluvu (určité pracovní prostředí) a argot (tajná mluva společensky izolovaných skupin).⁶

Nesmírně důležitým útvarem nespisovného jazyka je obecná čeština označovaná termínem interdialekt (takto ji označil Bohuslav Havránek). Pakliže totiž mluvíme o nespisovných prostředcích rozhlasových moderátorů, ve většině případů jde právě o prvky obecné češtiny, jež do médií pronikají stále více. Obecná čeština svou šíří spojuje větší území. Čím dál častěji se o ní mluví jako o druhém standardu – děje se tak kvůli míšení sociálních společenských vrstev či z potřeby pocitu živosti, autentičnosti a přirozenosti veřejného vyjadřování, důležitým faktorem je taktéž odklon od tradic v rámci vzdělávání.⁵

⁵ GRYGGERKOVÁ, M. *Spisovný jazyk a jazyková kultura*. Ostrava 2002 [online] Dostupné na [www: <http://ff.osu.cz/dokumenty/opory/spisj_jazkult.pdf >](http://ff.osu.cz/dokumenty/opory/spisj_jazkult.pdf)

⁶ ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003.

Velice frekventovaným jevem je, a to jak u běžných mluvčích, tak dokonce i u rozhlasových moderátorů, tzv. diglosie – míšení kódů. To může plynout ze situace či neznalosti, může být též následkem improvizace (pokud jde kupříkladu o interpretaci předem nepromyšleného postoje či názoru).

1.4 ÚZUS, NORMA, KODIFIKACE

Tři v nadpisu vypsané pojmy svým způsobem tvoří páteř našeho jazyka. Jeden bez druhého by nebyly kompletní, vzájemně se ovlivňují a determinují. Abychom lépe pochopili jejich významy, v krátkosti si je přiblížíme.⁷

1.4.1 ÚZUS

„Územ označujeme zvyk užívat určitých prostředků. Úzus je soubor jazykových způsobů, které jsou ve vžitě podobě užívány jazykovým společenstvím bez ohledu na svou vhodnost, nebo nevhodnost, správnost, nebo nesprávnost. V teorii spisovného jazyka je úzus vysoce hodnocen – lingvisté akceptují i ty prostředky, které jsou utvořeny nesystémově.“

Úzus se může pochopitelně stát inspirací nebo motivací k vytvoření nové normy či ke změně normy existující.

1.4.2 NORMA

Jazyková norma (lze taktéž užít slova konvence) je soubor uznávaných, ustálených jazykových prostředků a pravidel jejich užívání. Vytváří se postupně během procesu dorozumívání a pomalu se mění. Je ustálená, ale ne strnulá - zaručuje jednotnost jazyka.

Svou normu má spisovný i nespisovný český jazyk, ovšem pouze norma spisovné češtiny je kodifikovaná.

Norma je ve stálém napětí s územ. Týká se pravopisu, výslovnosti a tvarosloví.

⁷ GRYGGERKOVÁ, M. *Spisovný jazyk a jazyková kultura*. Ostrava 2002 [online] Dostupné na [www: <http://ff.osu.cz/dokumenty/opory/spisj_jazkult.pdf >](http://ff.osu.cz/dokumenty/opory/spisj_jazkult.pdf)

1.4.3 KODIFIKACE

Jde o zachycení souboru spisovných jazykových prostředků, tj. těch, které dané jazykové společenství považuje za ustálené, závazné a národně reprezentativní, ve slovnících a jazykových příručkách. Takové příručky se pak stávají společensky závazným předpisem podoby spisovného jazyka.

Mezi kodifikační příručky kupříkladu patří „Pravidla českého pravopisu“, „Slovník spisovného jazyka českého“ či „Nový akademický slovník cizích slov.“

1.5 PUBLICISTICKÝ STYL

Předmětem zkoumání bakalářské práce je mluvený projev rozhlasových moderátorů. Rozhlas jako takový bezpochyby spadá pod publicistický funkční styl, proto si jej, abychom věděli, v jaké rovině se pohybujeme, představíme.

„Jako jeden z funkčních stylů současné češtiny představuje zobecněné a nadřazené označení pro všechny žurnalistické texty (verbální komunikáty), které vedle své funkce informativní (zpravovací, sdělné, komunikační) plní ještě funkci persvazivní, působící, ovlivňovací.“⁸

Publicistický funkční styl je tematicky i žánrově neskutečně pestrý, bohatý a především dynamický. Můžeme se s ním setkat v již zmiňovaném rozhlasovém vysílání, ale také ve vysílání televizním či v tisku a na internetu. Mezi útvary publicistického stylu patří zpravodajství, komentáře, interview, sloupky atd.

Základem jazyka žurnalistiky je neutrální spisovný jazyk. Všechny výrazové prostředky jiných vrstev jazyka, např. prostředky hovorové či knižní, a zejména prostředky za hranicí spisovného jazyka se v publicistice stávají příznakovými a mohou funkčně vystupovat jako prostředky stylově aktivní. Do bezprostředního rozhlasového vysílání proniká obecná čeština. V některých typech mluvené publicistiky dokonce obecná čeština převládá.⁸

Tento trend bychom mohli přisoudit hned několika skutečnostem – spisovný jazyk takřkajíc vychází z módy; není neobvyklé, že se mluvčí během svého projevu mnohokrát opraví, a to ze spisovné formy na formu nespisovnou. Dalším důvodem, jenž

⁸ ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV nakladatelství, 2003.

je ovšem v kontinuitě s důvodem prvním, je určitá blízkost společnosti a obecné češtiny; jinými slovy lidem obecná čeština připadá přirozenější.

1.5.1 OSOBNOST MODERÁTORA

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost definuje moderátora jako průvodce pořadem.⁹ Samotný pojem moderátor (s přechýlením moderátorka, se slovesnou odvozeninou moderovat) vychází z latinského slova moderor, jež můžeme překládat jako mírnit, vést či řídit, a zahrnuje nespočet příbuzných významů. „Moderátorem se např. nazývá zařízení na tlumení zvuku, na zpomalování chodu stroje, v jaderné fyzice se jím rozumí látka, která obsahuje lehké atomy zpomalující oběh rychlých neutronů. Archaický výraz *moderátorka* označoval olejovou lampu se zařízením na zeslabování plamene.“¹⁰

Ony fyzikální významy slova jsou pro dnešní společnost již dávnou minulostí. Pokud vyřkneme termín moderátor dnes, téměř každému se vybaví konferenciér, tedy osoba provádějící více či méně zábavným pořadem, v mnoha podobách. Moderátor je určitým pojítkem mezi sdělovanou informací a publikem, s nadsázkou proto lze říci, že jde o jistý druh dialogu, intimní vztah hlasatele a diváka.

Požadavky na povšechné vzdělání, komplexní informovanost a samozřejmě i na vyjadřovací schopnosti hlasatelů jsou pochopitelně velice vysoké. Lidé, byť jen podvědomě, očekávají jazykovou vytříbenost a vysokou kvalitu moderátorova projevu.¹⁰

Můžeme s jistotou tvrdit, že postupem času nabývá slovo moderátor širšího významu – původně pouhý konferenciér s úkolem mírnit kupříkladu politickou debatu je považován nezřídka i za baviče, a ne jeden divák sleduje či poslouchá pořad výhradně kvůli němu. Dá se říct, že se i samotné slovo adaptuje na společenské nároky. Lidé se při poslechu rádia chtějí bavit a odreagovat. Důkazem za všechny budiž sukses moderátorského dua Leoš Mareš/Patrik Hezucký, jež sklízí ovace po dlouhá léta.

⁹ ČERVENÁ V. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2010.

¹⁰ KRAUS, J. Moderátor. In *Naše řeč*, 65, 1982, č. 4.

Jejich posledním velkým úspěchem bylo vítězství v celorepublikové anketě o nejoblíbenějšího moderátora roku 2012.

1.6 ATRIBUTY A KULTURA MLUVENÉHO PROJEVU

Mluvený projev, to je v mnohých případech improvizovaná a bezprostřední reakce člověka na dané téma. Obecně lze takto označit jakoukoliv vyřčenou tezi či myšlenku původně formovanou v naší mysli. Ve společenském povědomí je mluvený komunikát považován za opak komunikátu psaného, hovoříme o tzv. dichotomii.

Pakliže můžeme nějakou vlastnost mluveného jazyka vyzdvihnout nad vlastnost jazyka psaného, jde jistě o jeho primárnost – člověk komunikuje především za pomoci řeči, v pravěkých dobách neexistovalo písmo, lidé si neposílali zprávy v psané formě, byli odkázáni pouze na přímý přenos informací.

Berme v potaz, že pokud něco napíšeme, stejně se nevyhneme mluvené interpretaci textu, jde o řečotvornou změnu, o změnu kanálu. Moderátor jakéhokoliv pořadu může mít samozřejmě text předem připravený, jeho následné tlumočení si ovšem žádá spisovné a správné vyslovování. Tím se dostáváme od atributů mluveného projevu k jeho kultuře.

Pojem jazykové kultury je všem tak nějak vnitřně jasný – nelze se v dané oblasti spokojit s nepečlivostí či lajdáctvím. Základem kultivovaného, tedy pěstěného a šlechtěného projevu je osvojení dostatečného množství jazykových prostředků. Dále jsou nezbytné praktické dovednosti, jež získáme tréninkem a kritikou. Je pochopitelné, že beze snahy a vůle vyjadřovat se kvalitně a kultivovaně svého cíle nedojdeme. Veškeré úsilí by samozřejmě nemělo žádnou zpětnou vazbu bez mravní odpovědnosti a bez určitého estetického citění.¹¹

Nesmíme zapomenout, že náš mluvený projev je naší vizitkou. Presentaci sebe sama bychom rozhodně neměli ponechávat náhodě. Naopak. Měli bychom se snažit o co nejkultivovanější vystupování. Rozhlasoví moderátoři by nám tak v tomto případě měli být vzorem.

¹¹ DANĚŠ, F. Kultura mluvených projevů. In *Naše řeč*, 52, 1969, č. 2-3.

1.7 AKTUÁLNÍ STAV ČESKÉHO JAZYKA

Tato podkapitola má v rámci bakalářské práce pouze jakýsi informativní a doplňující charakter, přesto bychom se bez ní neobešli.

Otázka současného stavu našeho národního jazyka je zde rozebírána především proto, abychom mohli celé téma, tedy nespisovné jazykové prostředky a kulturu mluveného projevu rozhlasových moderátorů, postavit před určitý soud. Toto téma totiž v jistém smyslu slova působí pejorativním dojmem.

Jsou ony nespisovné jazykové prostředky za každých okolností nežádoucí? Nejde prostě jen o další stupeň jazykového vývoje? Věděli snad lingvisté před padesáti lety, jak bude současná čeština vypadat? A vědí dnešní jazykovědci, jak bude naše mateřština vypadat za dalších padesát let?

Co člověk, to názor. Pakliže někomu současný směr, jímž se naše řeč ubírá, naprosto vyhovuje, pochopitelně se najde i člověk nesouhlasící. Existují normy a zákony, jež nám určují, co je správné a co ne. Společnost ovšem velmi často zapomíná na to, že tvůrci oněch zákonitostí jsme jen a pouze my, lidé. Bez nás by jazyk zanikl, my bychom nicméně bez jazyka měli velice ztíženou a sniženou možnost komunikace, proto bychom jej za žádnou cenu neměli pokrytecky ponechat svému vlastnímu osudu, neboť je s námi životně spjat.

Už dlouho neplatí, že se spisovný projev rovná kultivovanému projevu. To ovšem neznamená, že se kultivovanost z mluvených projevů se zvyšujícím procentem nespisovných prvků vytrácí. Mnoho odborníků tvrdí, že kultivovaného projevu lze dosáhnout i s použitím prvků z nespisovné sféry jazyka.

„Jak už jsme měli s prof. K. Hausenblasem několikrát příležitost zdůraznit, nelze klást rovnítko mezi kultivovanost a spisovnost; hranice mezi kultivovaností a nekultivovaností jde napříč oběma: lze se vyjadřovat nekultivovaným způsobem a užívat přitom spisovného jazyka, stejně jako je možno hovořit nespisovně (nebo neplně spisovně) vytříbeným způsobem.“¹²

¹² DANEŠ, F. Kultura mluvených projevů. In *Naše řeč*, 52, 1969, č. 2-3.

Dalším charakteristickým rysem naší komunikace se v poslední době stává stále častější užívání cizích slov a anglicismů. Tato vlna se střetává s mnoha protichůdnými názory. Jedni onu modernizaci nepřijímají, pro druhé je naprosto přirozená. Trefně danou problematiku popsala Ivana Bozděchová v publikaci Františka Daneše *Český jazyk na přelomu tisíciletí*.

„Dynamické změny společenské a ekonomické, nezadržitelný rozmach lidského poznání, vědy a techniky i rozmanitější a bohatší život kulturní a umělecký vyžadují stále rozsáhlejší a rychlejší výměnu informací i celkově větší potřebu komunikace, včetně komunikace mezinárodní. Zejména v posledním desetiletí se rozšiřují naše styky s ostatními národy, „otevíráme se světu a svět se otevírá nám“ a v souvislosti s tím jsme zaplavováni novými informacemi a náš slovník novými slovy. V tomto směru je čeština 90. let silně ovlivňována především angličtinou, což se projevuje nárůstem anglicismů v češtině, a to zejména v rovině lexikální.“¹³

V rámci praktické části bakalářské práce se s mnohými anglicismy jistě setkáme. Jen pro ilustraci si můžeme vliv angličtiny ukázat kupříkladu na jménech samotných rozhlasových stanic – rádio Kiss (v překladu polibek), jež funguje v mnohých českých krajích od plzeňského až po jihomoravský, dále pražské rádio City (v překladu velkoměsto) či karlovarské rádio Dragon (v překladu drak).

Je nutné podotknout, že například na akademické půdě se anglicismům a cizím výrazům jako takovým jednoduše nevyhneme, neboť čeština pro dané termíny a názvy nemá své ekvivalenty. Tento problém se týká třeba ekonomického výraziva, konkrétně různých druhů nákladů.

V sumarizaci vyřčených poznatků se dostáváme k tomu, že přehnaně konzervativní přístup k jazyku se nevyplácí, mohli bychom za něj zaplatit jistou stagnací a v budoucnu i neporozuměním, určitou formou dezinterpretace – pokud se budeme stranit světa a evoluce, zůstaneme sami.

¹³ DANEŠ, F. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.

1.8 SPEKULACE O OBSAHU A FORMĚ V RÁMCI ROZHLASOVÉHO VYSÍLÁNÍ

Nekonečné debaty o nadřazenosti obsahu či formy nikdy neskončí, tím si můžeme být jisti, neboť oba dva aspekty jdou ruku v ruce s lidským alibismem. Technokrat s nepříjemnou a do uší bijící řečovou vadou Vás bude donekonečna přesvědčovat, že jde v první řadě o to, co Vám říká, a ne o to, jak Vám to říká. Naproti tomu metrosexuální klavírista dá vždy přednost do detailu propracované hudební kompozici, při jejíž reprodukci dívčí srdce zaplesá blahem, zatímco on bude zpívat bezduchý, patosem nasáklý text, jež nechal za značný obnos napsat svým dvorním textařem.

Něco jako kompromis v této otázce nepřichází v úvahu. Jsou chvíle, kdy je dominance obsahu žádoucí, stejně tak ovšem existují momenty, v nichž je nutné upřednostnit formu.

V oblasti rozhlasového vysílání, potažmo publicistiky jako celku, by měl být poměr důležitosti naprosto vyrovnaný. Zpráva, kterou chceme publiku předat, nesmí být bezobsažná či podaná v podobě naprostého komunikačního lapsu. Způsob šíření informací nesmí vykazovat známky chaosu. Patřičným ekvivalentem je pak samozřejmě důvěryhodnost a kvalita vydávaných zpráv.

Nespisovné jazykové prostředky a kultura mluveného projevu rozhlasových moderátorů je výlučně otázkou formy. To ovšem nepředpokládá nižší kvalitu obsahu, ba naopak – vybroušenou formou chceme vážnost dané situace umocnit a dodat jí autenticity. Ani v posledních letech oblíbené bulvární klepy a zábavné pořady by se za žádných okolností neměly stát nástrojem špatné a nedbalé manipulace s jazykem. Mnoho moderátorů na to však zapomíná.

Pakliže je u daného člověka jazyková inteligence hluboko pod potřebným minimem, entuziasmus přichází vniveč. Přesto se setkáváme s individui vykonávajícími práci, k níž nemají kompetence. Jak je to možné? Lékařem se také nemůže stát každý.

2 METODOLOGIE VÝZKUMU

Jak je již lehce nastíněno v předchozích kapitolách, cílem bakalářské práce je prozkoumat aktuální stav naší mateřštiny v éteru a taktéž zjistit, do jaké míry se moderátoři komerčních českých stanic dopouštějí prohřešků proti normě jazyka či jaká je úroveň jejich komunikačních dovedností. Zde si řekneme, jakých metod bylo při výzkumu užito. Též v této kapitole v plném znění vyřkneme výzkumné otázky a spolu s nimi i hypotézy a domněnky.

2.1 METODA STUDIJNÍ

Prvním důležitým krokem bylo seznámení s odbornou literaturou, díky níž se snáze vytvořila teoretická část práce, která čtenáře seznamuje s pojmy jako úzus, norma a kodifikace nebo s rozdíly mezi spisovnou a nespisovnou češtinou. Teoretická část v podstatě slouží jako východisko, jako jakýsi základ k praktické části - k jazykové analýze. Pomáhá též lépe pochopit celou problematiku, lépe se orientovat.

Čerpalo se z mnoha významných děl soudobé lingvistiky, jejichž seznam lze samozřejmě dohledat v závěru v použité literatuře.

2.2 METODA POZOROVÁNÍ

Pozorování auditivního charakteru se stalo stěžejní metodou, jelikož se dá říci, že při ní docházelo k bezprostřednímu kontaktu s jazykovým materiálem. Ten mohl být následně konfrontován s patřičnými měřítky a vlastními hypotézami. Sběr materiálu probíhal okrajově během léta a podzimu roku 2012, intenzivně především v zimním období na přelomu roků 2012/2013 a marginálně též na jaře roku 2013. Poslech byl zaměřen na komerční rádia typu Evropa 2, Rádio Impuls apod., vzhledem k původu autora však také na chebské Rádio Egrensis a v souvislosti se Západočeskou univerzitou v Plzni i na plzeňská rádia Kiss Proton a FM Plus.

Ačkoliv u rádia obecně (ve smyslu sociálního mediálního kanálu) vycházíme z předpokladu, že jeho moderátoři budou jakýmsi řečovým vzorem, stále častěji se setkáváme s prohřešky proti jazykovým zákonům a zvyklostem. Zde se nabízí otázka, zdali jsou současní hlasatelé lidmi na svých místech. Vinu můžeme hledat v samotném systému, v konkrétních lidech, musíme být ovšem nestranní a prozkoumat všechny

možné alternativy – k tomu poslouží další z následujících metod (konkrétně se jedná o metody dotazníku a rozhovoru).

2.3 METODA EXCERPCE

Excerptní metoda, tedy metoda pořizování výpisků, je v přímé souvislosti s předchozí metodou - pozorované jevy se zapisovaly a shromažďovaly. Společně se s výše zmíněnou metodou jde o nejdůležitější způsoby v rámci získávání výsledků. Mnohé z pozorovaných jevů vypadají v psané podobě ještě hůře než v podobě mluvené.

Nasadě je dotaz, zdali si moderátoři vůbec uvědomují své chyby. Třebaže se náš přístup k danému tématu bakalářské práce může zdát až příliš kritický, plně si uvědomujeme, že hlasatelé jsou jen lidé. I když jsou rozhlasoví moderátoři během výkonu práce skryti zrakům veřejnosti, určitý vnitřní tlak a neklid na ně jistě působí, k tomu je nutné přihlédnout. Pokud se však hlasatel nedokáže vyvarovat základních rétorických chyb, něco je v nepořádku a problém by se měl řešit.

2.4 METODA DOTAZNÍKU

Tento postup sloužil ke zjištění všeobecného zájmu o rozhlasové vysílání v řadách široké veřejnosti – v první řadě byl zjišťován věk, pohlaví a nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Teoreticky bychom mohli předpokládat, že lidé s nižším vzděláním budou nenáročnými posluchači, zatímco lidé s vyšším vzděláním budou vyžadovat distingované a informačně i kvalitativně pregnantní vyjadřování.

Zásadní otázkou celého dotazníku bylo, zdali mají lidé v dnešní době ještě zájem o mluvené slovo, zdali rádio ještě vůbec poslouchají. A pakliže jej poslouchají, kterou z rozhlasových stanic preferují? Náš odhad se shoduje se zaměřením bakalářské práce – v dnešní době dávají lidé přednost stanicím zábavným a komerčním – Rádio Impuls, Frekvence 1 atd.

Následujícími otázkami se zjišťovalo, jestli dávají lidé v rozhlasovém vysílání přednost češtině spisovné či nespisovné. V kontinuitě s tím nás zajímalo, jaké mají lidé stanovisko k nepatřičnému zacházení s jazykem v rozhlase. Ač to může znít jako rezignace, naše hypotéza je v tomto případě taková, že lidé dávají spíše přednost jazyku, jenž je bližší hovorové či dokonce obecné češtině.

Poslední otázka nebyla otázkou v pravém slova smyslu. Účastníci ankety dostali možnost vyjádřit svůj názor na danou problematiku přímo – jsme si totiž vědomi faktu, že metoda dotazníku může být značně neexplicitní.

2.5 METODA ROZHOVORU

Respondenty se stali samotní moderátoři vybraných rozhlasových stanic. Předmětem rozhovoru byla motivace moderátorů, dosavadní pracovní zkušenosti, přístup k mateřskému jazyku, zkušenosti s rétorickými kurzy apod.

Tato metoda je v bakalářské práci využita především pro získání zpětné vazby, naším cílem totiž není rozhlasové moderátory nijak shazovat či ponižovat. Je dost dobře možné, a dokonce pravděpodobné, že jazyk tzv. spíkrů je determinován potřebami, potažmo nároky posluchače. (S tím souvisí poslední otázka rozhovoru, a to jakou roli hraje při výběru jazykových prostředků hypotetický požadavek posluchače.) Funkce vysílání je většinou informační, velmi často ovšem zábavná či persvazivní, radiostanice jsou tedy jednostranně zaměřeny na své posluchače a pro jejich udržení je nutno udělat cokoliv.

Tak jako se o politicích mluví jako o zaměstnancích národa, hlasatelé jsou zaměstnanci rádií – rozhovor s moderátory nám proto přiblíží, jaký vliv má vedení rozhlasu na slovník svých pracovníků.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Stěžejní část celé bakalářské práce, tedy praktický výzkum nasbíraného jazykového materiálu a úhlů pohledu všech účastníků mediální komunikace, je segmentována do tří vzájemně propojených úseků, jež se dále větví do užších oblastí.

Jako první se seznámíme s výsledky dotazníku, jehož úlohou bylo zjistit, jaký vztah zaujímají posluchači vůči rozhlasovému vysílání a českému jazyku obecně a jaké nároky mají na kvalitu rozhlasového vysílání.

Následovat bude sumarizace informací a poznatků, které jsme byli schopni získat díky rozhovorům s moderátory komerčních rádií. Tento souhrn poslouží k vytvoření zpětné vazby k údajům vyvozeným na základě posluchačských dotazníků.

Rozhovory s hlasateli a posluchačské dotazníky posléze vystavíme komparaci, čímž se dostaneme k potvrzení či vyvrácení některých našich hypotéz.

Posledním segmentem praktické části se stane samotná analýza jazykového materiálu, již provedeme ze čtyř hledisek; půjde o hledisko syntaktické, hláskoslovné, morfologické a lexikologické.

Vzhledem k charakteru celé bakalářské práce se zaměříme především na obecněčeské jevy a na prvky, které svou podstatou narušují předpokládanou harmonii promluvy, tedy veškeré nekodifikované, nespisovné výrazy.

3.2 VÝSLEDKY DOTAZNÍKU

V následujícím úseku se blíže seznámíme s výsledky dotazníku, jenž je podrobně rozebrán v metodologické části bakalářské práce a jehož plné znění (nevyplněné paradigma dotazníku) lze prohlédnout v přílohách i s několika ukázkami.

Respondenti průzkumu jsou rozděleni do čtyř věkových kategorií. První skupina se pohybuje v intervalu končícím 25 lety života, druhá skupina je v otevřeném intervalu od 25 let do 45 let, třetí kategorie je taktéž v otevřeném intervalu, a to od 45 do 65 let, a poslední kategorie sahá od 65 let výše.

Účastníci šetření jsou do věkových oddílů řazeni z prostého důvodu; v tomto pestrém věkovém dělení se nachází několik generací, z čehož se dá predikovat rozličný pohled na tutéž skutečnost.

3.2.1 PRVNÍ VĚKOVÁ KATEGORIE

První věková kategorie, končící dvacátým pátým rokem života, čítá 13 příspěvků. Ankety se zúčastnilo 8 mužů a 5 žen, jejichž průměrný věk činil 21 let. Naprosto všichni dotazovaní jsou absolventy středních škol s maturitou a valná většina z nich nyní pokračuje ve studiu na vysoké škole (převážně humanitního zaměření).

Až na jednoho absolutně neaktivního posluchače se mezi zúčastněnými vyskytlo vysoké procento pasivních posluchačů; aktivních byl též nízký počet. Jednoznačně nejoblíbenější rozhlasovou stanicí je dle hypotéz Frekvence 1, na druhém místě se umístila Evropa 2. Dalšími zmiňovanými stanicemi bylo například Rádio Beat, Rádio City či FM Plus.

Téměř veškerá rádia se objevují v hledáčku posluchačů kvůli svému hudebnímu programu; zpravodajské relace či dopravní informace jsou pro diváky buďto irelevantní, nebo až na druhém místě. V rámci preferencí pak hraje u respondentů roli „playlist“ dané stanice.

Na otázku, zdali posluchači kladou důraz na kvalitu mluveného projevu rozhlasových moderátorů, odpověděli dotazovaní takřka jednohlasně ano. Vyskytly se však samozřejmě i výjimky, jež spíše než kvalitu jazyka hodnotí kvalitu písní, či jedinci, pro které vzhledem k jejich nárokům a potřebám není úroveň jazykových dovedností hlasatelů důležitá.

Mezi jazykové nedostatky, jichž si respondenti všímají a jež ve svých odpovědích zmiňují, patří kupříkladu nespisovnost, občasná nesrozumitelnost či špatné používání cizích výrazů. Několik dotazovaných se též pozastavuje nad nedostatečnou slovní zásobou rozhlasových moderátorů. Za jeden z nejzásadnějších problémů dále považují nadbytečné užívání hezitačních zvuků a pazvuků, tzn. přerušování plynulého projevu natahovanými vokály atd.

Dotaz, zdali posluchači v médiích upřednostňují spisovný či nespisovný jazyk, skýtá nejvíce rozdílných reakcí. Někteří z účastníků dotazníku radikálně odmítají nespisovný jazyk, někteří naopak rezolutně odmítají jazyk spisovný. Valné procento posluchačů je benevolentního myšlení a považuje volbu jazykových prostředků za otázku priorit stanice – adaptace na nároky posluchačů, cílová skupina apod. Tomuto trendu se pak směle přizpůsobují.

V závěru dotazníku měli posluchači možnost vyjádřit svůj vlastní názor na danou problematiku. Přibližně polovina dotazovaných se zdržela odezvy, ostatní menší či větší měrou obohatili tuto bakalářskou práci.

Jeden z mužů se například nechal slyšet, že rozhodně upřednostňuje obsah před formou a větší koncentraci nespisovného jazyka v médiích vnímá jen jako přirozenou reakci na nároky naší společnosti.

Daný názor je v hluboké kontinuitě s jednou z hypotéz celé práce a nepřímo ji potvrzuje, laicky řečeno: „V rádiu se mluví tak, jak si posluchači přejí.“ Vzhledem k charakteru celého dotazníku je ovšem těžké určit, do jaké míry jde o upřímnost a do jaké míry jde o lidský alibismus.

Mnozí respondenti se shodli na tom, že by měly být rozhlasové stanice při výběru a školení svých moderátorů důslednější.

Někteří z dotazovaných byli při vyslovování svých postojů velmi skeptičtí, a to jak ve vztahu k jazyku, tak ve vztahu k rádiu jako zdroji informací. Zde nacházíme další souvislost s tezemi vyřčenými během bakalářské práce – díky Facebooku, sociálním sítím a internetu obecně se předmětnost rozhlasového vysílání dle mnohých vytrácí. Člověk na zisk informací nemusí čekat do předem ohlášené hodiny, stačí být takřikajíc online a můžete hledat informace jako solitér ve virtuálním světě.

3.2.2 DRUHÁ VĚKOVÁ KATEGORIE

Ve druhé věkové kategorii, jejíž rozmezí je 25 – 45 let, najdeme 10 vyplněných dotazníků. Svým příspěvkem práci obohatilo 7 žen a 3 muži. Průměrný věk se rovnal 36,3 let. Spektrum vzdělanosti bylo opravdu pestré, jelikož se ankety zúčastnili jak vysokoškoláci, tak lidé s maturitou i bez ní (chápejme tím výuční listy i pouhé základní vzdělání).

V této kategorii bychom těžko hledali posluchače s naprosto negativním postojem vůči rozhlasovému vysílání, což je oproti první věkové skupině drobný rozdíl. Většina respondentů tedy sama sebe označila za aktivní posluchače, na druhém místě jsou pak posluchači pasivní. Jednoznačně nejoblíbenější rozhlasovou stanicí se stalo Rádio Impuls, po něm následuje Frekvence 1, Evropa 2 a Rádio Blaník. Mezi nově zmíněná média patří například Rádio Rock Zone, Gamma Rádio, BBC či západočeské Rádio Dragon.

Stejně jako v případě předchozí věkové skupiny lidé ladí svá rádia především kvůli hudební vložce. Oproti mladším posluchačům nicméně preferují české interprety, proto je nejžádanější stanicí Rádio Impuls. Vskutku zajímavým zjištěním je, že pokud chtějí posluchači kvalitní zpravodajství, směřují svůj zájem do zahraničí – BBC, Antenne Bayern atd.

Až na jednu výjimku, jejíž odpověď zněla ne, kladou všichni dotazovaní veliký důraz na kvalitu mluveného projevu rozhlasových moderátorů a v mluvených projevech upřednostňují spisovnou češtinu před nespisovnou, téměř všichni však rozlišují mezi slovníkem „vážných“ a zábavných relací. Plyne to ze závažnosti sdělovaných informací a též z momentální nálady posluchačů. Mnoho z nich ovšem není schopno striktně rozlišit spisovný a nespisovný jazyk, několik respondentů totiž považuje hovorovou češtinu za nespisovnou (podobný problém mají samotní spíkáři jistých nejmenovaných rádií, u posluchačů se to nicméně dá tolerovat).

Mnohdy je pro posluchače důležitý samotný hlas moderátora; všímají si vad řeči, barvy a melodie hlasu, přednesu atd.

Výčet nedostatků, jež posluchači v éteru registrují, je značně široký. Obsahuje nářky na nedostatečnou a neadekvátní slovní zásobu moderátorů, nespokojenost

s cizojazyčnou výslovností jmen písní a interpretů, nespisovnost apod. Za největší problém považují účastníci ankety přílišné užívání vulgarismů a hezitačních zvuků (které takto nepojmenovávají).

Podobně jako u první věkové kategorie se i zde většina dotazovaných zdržela konkrétnějšího komentáře, zbytek odhodlaných se následně ve svých závěrech relativně rozcházel.

Na jedné straně stály velmi kritické názory, které se nehodlají smířit se současnou transformací rozhlasového vysílání – údajná degradace rádia na pouhý marketingový nástroj a reklamní prostor, podřízenost komerci, nekultivovanost projevu atd.; na straně druhé vcelku spokojené hlasy posluchačů, jimž přijde určitá míra nespisovnosti vhodná a vkusná.

3.2.3 TŘETÍ VĚKOVÁ KATEGORIE

Následující věková skupina obsahuje respondenty ve věku 45 – 65 let. Šetření se zúčastnilo 6 žen a 4 muži; průměrný věk 50,1 let. Poměr vzdělanosti je jedna (vysokoškolské vzdělání) ku jedné (středoškolské vzdělání s maturitou). Lidé s jiným vzděláním se výzkumu v dané kategorii nezúčastnili.

Valná většina dotazovaných spadá pod status aktivního posluchače, zbytek lze označit za posluchače pasivní, neboť dotazník nevyplnil nikdo, kdo by svůj vztah k rádiu označil za negativní.

Onu věkovou skupinu charakterizuje určitá strohost a věčnost; informací sice není tolik jako v případě předchozích kategorií, zato jsou však pregnantně formulované, jasné a přesné. I z toho důvodu se zde setkáváme s doposud nezmíněnými stanicemi, jež v otázce oblíbenosti zabírají přední místa, jmenovitě především Český rozhlas Radiožurnál či ČRo 2. Ojedinele se mezi oblíbenými stanicemi objevily i Evropa 2, Frekvence 1, Rádio Impuls, Rádio Egrensis či Rádio Beat.

Důvodem výběru je především kvalitní a exaktní zpravodajství, čeští interpreti a minimum reklamních spotů. Lidé údajně v případě Českého rozhlasu oceňují jeho úroveň a serióznost, v případě Rádía Impuls je vysoce ceněno dopravní zpravodajství.

Co se týče posluchačských nároků na osobnost moderátora, je situace v podstatě jednotná, zřejmá a pochopitelná. Respondenti preferující stanice jako Český rozhlas apod. mají požadavky vysoké a dávají přednost spisovné češtině, zatímco posluchači nenároční, v jejichž hledáčku jsou stanice typu Frekvence 1, Evropa 2 atd., na kvalitu mluveného projevu nedbají a míšení jazykových kanálů pro ně není podstatné. Z tohoto důvodu se ve zkoumaném materiálu vyskytuje pouze zanedbatelný počet konkrétních substandardních příkladů.

Poslední otázka, která skýtá možnost vyjádřit svůj postoj k dané problematice, byla téměř tradičně využita jen minimem respondentů. I přesto ovšem nabízí zajímavé a rozličné úhly pohledu.

Někteří z řad dotazovaných považují kupříkladu současný stav českého éteru za mnohem uspokojivější než stav českých televizních stanic. Další posluchači zdůrazňují to, že by znalost mateřského jazyka měla být základní prioritou při výběru nových moderátorů rádiových stanic (zde shoda s názory první věkové kategorie).

Tak jako v doposud každé věkové skupině se i zde objevuje názor, že volba jazykových prostředků je otázkou primární funkce daného rozhlasového pořadu a pokud někdo vyžaduje vzdělávací programy, měl by tomu přizpůsobit svou selekci.

3.2.4 ČTVRTÁ VĚKOVÁ KATEGORIE

Poslední z věkových skupin, jejíž věkový průměr je po součtu a vydělení věků všech účastníků 71,1 let, čítá 10 příspěvků od respondentů ve věku 65 let a výše. Vzdělání zúčastněných čerpá ze všech možných alternativ – nalezneme zde občany se základním vzděláním stejně jako občany se vzděláním vysokoškolským.

Pakliže předchozí skupinu charakterizuje strohost, pro tuto skupinu je typická jistá zdrženlivost a celková pasivita. Třebaže je zde několik aktivních posluchačů, z převážné většiny se dá kategorie považovat v oblasti oblíbenosti a poslechu rozhlasového vysílání za rekreační až nulovou. Získané informace jsou kusé, nikoliv však bezvýznamné. I přes určitou odtazitost v projevu se dá z dotazníků leccos vyčíst.

Nejfrekventovanějšími rozhlasovými stanicemi se staly Český rozhlas 2, Český rozhlas Plzeň, Country Radio a Frekvence 1. Ony stanice jsou posluchači vyhledávány především pro svá zpravodajství, kvalitní zábavu a převážně české hudební interprety.

Vzhledem k původu většiny respondentů byl Český rozhlas Plzeň označen za patriota kraje, z čehož plyne důvod tamní oblíbenosti.

Požadavky dotazovaných na kulturu mluveného projevu hlasatelů byly srovnatelné s nároky a názory předchozí skupiny. Lidé preferující spíše zpravodajské relace jsou vesměs spokojeni, neboť jejich oblíbené stanice splňují všechny dané podmínky. To samé platí i v případě občanů vyhledávajících hudební a zábavné vložky. I přesto se samozřejmě a pochopitelně objevila kritická stanoviska.

Shodou okolností se mezi respondenty vyskytla bývalá učitelka českého jazyka, jež prostoru pro vlastní pohled na věc využila v 100%. Uvedla konkrétní příklady nespisovných výrazů, s nimiž se během poslechu setkala (např.: dvouma, obouma atd.), dále moderátorům vytýkala slangovou mluvu a vulgarismy. Vulgarismy se staly terčem kritiky i u dalších z řad dotazovaných (nejen sprostá slova, ale i obscénní a oplzlé komentáře).

Naprosto všichni respondenti, již se označili za aktivní či pasivní posluchače, upřednostňují v mediální komunikaci spisovný jazyk. Ve většině k tomu však v kongruenci s ostatními věkovými kategoriemi dodávají jistá slova tolerance mířící k oblasti klíčových posluchačských skupin jednotlivých rádií.

3.2.5 RESUMÉ DOTAZNÍKU

Jedna z premis považovala rádio moderní doby za nástroj zábavy, což se sice z velké části potvrdilo, bylo by ovšem nesprávné upřít tomuto médiu jeho stále aktuální informativní hodnotu. Jistým problémem ale je, že lidé k poslechu rádia již přistupují mnohem pasivněji než v minulosti.

Rozhlasové stanice, které se v odpovědích respondentů objevovaly nejvíce a zároveň více či méně u všech čtyř generací, byly dle předpokladů Frekvence 1, Evropa 2, Rádio Impuls apod. Tímto se tedy potvrdila hypotéza o oblíbenosti určitých subjektů v českém éteru. Zároveň je nicméně nutné podotknout, že čím starší posluchači byli, tím více se do popředí dostávaly stanice jako Český rozhlas Radiožurnál atd.

Domněnka, že lidé s nižším vzděláním budou mít nižší nároky než lidé vzdělanější, se ukázala jako zcela mylná. Našli se vysokoškoláci preferující nespisovné

projevy Evropy 2, a zároveň se našli lidé se základním vzděláním, již takový výběr odmítali.

Ačkoliv většina posluchačů dle svých slov dává přednost spisovné češtině a jazykové nedostatky v éteru často vnímá, je i přesto se současnou situací v rozhlasu spokojena, což údajně vyplývá z pochopení náročnosti dané profese.

Ti z řad dotazovaných, již sami sebe označili za nespokojené, považují za zásadní prohřešky proti normě nadměrné užívání vulgarismů a slangových výrazů doprovázené hezitačními zvuky. Často napadaná byla též nedostatečná slovní zásoba hlasatelů.

3.3 ZÁVĚRY VYVOZENÉ NA ZÁKLADĚ ROZHOVORŮ S MODERÁTORY KOMERČNÍCH RÁDIÍ

Rozhovor s moderátory sestával ze sedmi jasně daných otázek, jejichž znění je součástí příloh. Ankety se zúčastnili jak zástupci mladší generace, tak zástupci starší generace, díky čemuž jsou výsledky průzkumu mnohem širší a rozmanitější.

Mezi respondenty se objevili hlasatelé z nejoblíbenější plzeňské stanice Kiss Proton, dále z Rádia Egrensis, jež bylo mnohokrát zvoleno nejposlouchanějším rádiem Karlovarského kraje, následně spíkr severočeského Rádia Gama a nakonec moderátor tanečního internetového Radia SeeJay se sídlem v Praze.

První otázka, jež se týkala způsobu, jakým se moderátoři ke svému povolání dostali, skýtala mnoho zajímavých odpovědí, z nichž mimo jiné jasně plyne, že čím dále se v čase posouváme, tím těžší je se rozhlasovým moderátorem stát.

Zatímco v minulosti byli lidé oslovováni s nabídkou práce v rozhlasu, dnes musíte doslova „bombardovat“ rádiové emaily a přijímače, aby se vědělo o vaší existenci a vašem zájmu se angažovat. Vše je v současnosti v podstatě otázkou vlastní iniciativy – je nutné sledovat nabídky jednotlivých stanic a zároveň nabízet určitou kvalitu.

V pořadí druhá otázka zjišťovala, co museli hlasatelé pro svůj post v rozhlasu udělat. Ti, kterých se týkala alternativa přijetí formou přímého oslovení, byli ušetřeni

výběrového řízení. Lidé, jimž nebylo štěstí nakloněno jako předešlým, tvořili kupříkladu krátké vstupy, dle nichž se hodnotila jejich hlasová zdatnost.

Požadavky na osobnost moderátora se netýkaly pouze rétorického umění, nýbrž i technického umu, neboť nutností každého moderátora je ovládat studiové zařízení. Dle mnohých není žádná legrace starat se o chod celého pořadu, tedy bavit posluchače a současně sledovat, zdali vše kolem funguje tak, jak má.

Třetí dotaz obsahoval rozličné odpovědi (týkal se rétorických kurzů atd.). Někteří moderátoři (opět s přihlédnutím k délce praxe) nemuseli v začátcích ničím podobným procházet, naproti tomu nováčci na startu kariéry zažívali krušné chvíle – údajně se dopodrobna rozebíraly veškeré detaily od jednotlivých hlásek přes rychlost čtení až po verbální reakce. Postupem času ovšem došlo i na hlasatele tréninkem netknuté, již byli do té doby vzdělávání, dá se říct, pouze sami sebou.

Důležitou složkou byl v této fázi neutuchající entuziasmus jednotlivých moderátorů, poněvadž konfrontace s novými netušenými informacemi a vlastními chybami není nikdy moc příjemná.

Značná část hlasatelů po přijetí žádnými kurzy projít nemusela, avšak respondenti důrazně dodávali, že bezchybný projev byl základním požadavkem přijímacího řízení.

V následující části přišlo markantní, alarmující zjištění – mnoho současných moderátorů nemá potuchy o stratifikaci národního jazyka. Samozřejmě není nutné, aby byli hlasatelé rozhlasových stanic diplomovaní lingvisté, na druhou stranu lze tvrdit, že pokud chce člověk užívat nějakého výrazu, a nezná jeho význam, měl by si jej vyhledat.

Otázka byla formulována jednoznačně – „Snažíte se během vysílání o čistě spisovný projev?“ Valná většina respondentů odpověděla, že spíše než spisovný projev je jim blízká hovorová čeština, a to kvůli své přirozenosti. Zde můžeme vysledovat zdánlivě pozitivní informaci, která se ovšem při bližším zkoumání stává negativní.

Moderátoři označují hovorovou češtinu za přirozenou – za daných okolností by to nasvědčovalo tomu, že spisovný český jazyk má v mezilidské komunikaci výsadní postavení. Když se ovšem zamyslíme nad formulací odpovědí hlasatelů v kontinuitě s otázkou, plyne z toho, že hovorová čeština je chybně považována za varietu jazyka

nespisovného, a tím pádem se z kladné reakce stává reakce záporná – moderátoři preferují substandardní podobu jazyka.

Na otázku, klade-li vedení důraz na nějakou alternativu jazyka, odpovídali dotazovaní vcelku symetricky. Dá se říci, že volba jazykových prostředků je čistě na vůli hlasatelů, přičemž by měl moderátor vědět, pro koho vysílá, jinými slovy - kdo je jeho cílovou skupinou.

Zajímavou tezí bylo, že původní uvolněný charakter volby prostředků vedl k celkovému uvolnění představy o vzorovém projevu. Vedení však prý má právo a také snahu regulovat výrazové prostředky a jazykové schopnosti svých zaměstnanců, z čehož tedy plyne, že v rádiích nepanuje žádná forma anarchie, jak by se někdy mohlo zdát.

Předposlední dotaz se týkal sankcí za porušování jazykové normy a užívání nepatřičných prostředků. Dozvěděli jsme se, že za vulgární slova dostávají moderátoři některých rádií pokuty a že se tabuizovaná témata smí v éteru rozebírat až po desáté hodině večerní.

Vedení určitých rozhlasových stanic je dokonce natolik benevolentní, že nechává při výběru jazykových prostředků svým zaměstnancům naprosto volnou ruku. Tento jev je zdůvodněn na základě věku posluchačů, který údajně přímo vybízí k nespisovnému jazyku. Jinými slovy se spisovný jazyk do programu nejmenovaných stanic prý vůbec nehodí.

Závěrečnou otázku lze považovat za stěžejní: „Hraje ve volbě jazykových prostředků roli hypotetický požadavek posluchačů?“ Poslednímu dotazu přikládáme důležitost především proto, že jedna z premis celé práce považuje jazykové potřeby posluchačů za hlavní determinantu výběru slovní zásoby rozhlasových moderátorů. S trochou nadsázky můžeme použít populární pořekadlo, jež velmi pregnantně vystihuje onen elementární princip: „Náš zákazník, náš pán.“

Na tomto aspektu se shodli naprosto všichni dotazovaní – projevuje se zde snaha si posluchače získat a následně udržet, s tím samozřejmě souvisí patřičný slovník. Jeden z respondentů nepřilíš obratně uvedl, že vzhledem k tomu, že vysílají především pro mladé posluchače, snaží se také mluvit jako mladí lidé, a ne jako senioři.

Vše má nicméně své hranice, a tak se někteří z řad moderátorů nepřizpůsobují ve steh procentech, nýbrž jen v potřebné rovině.

3.4 KOMPARACE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKU A ROZHOVORŮ S MODERÁTORY KOMERČNÍCH RÁDÍ

V úvodu i v metodologickém úseku této práce byla vyřčena myšlenka, že výběr jazykových prostředků rozhlasových spíkrů je determinován požadavky posluchačů. S trochou nadsázky bychom totiž mohli říct, že symbiotický vztah posluchače a hlasatele je symetrický se vztahem zaměstnance a zaměstnavatele, přičemž zaměstnanec (moderátor) je v daném případě namísto finanční odměny honorován pozorností a věrností svého zaměstnavatele (posluchač).

Tvrdit ovšem, že kompletní podoba stanice je reakcí na potřeby posluchače, by bylo poněkud krátkozraké. Jistěže se rádia do značné míry snaží adaptovat, ale vznikají primárně s určitou představou vlastního stylu a cílové skupiny, pro niž by si přáli vysílat.

I když si někteří účastníci dotazníku stěžovali na konkrétní nedostatky, navrhovali intenzivnější rétorické tréninky a větší důraz na znalost mateřského jazyka, shovívavě dodávali, že volba jazykových prostředků je otázkou vize té které stanice a že pokud je někdo nespokojen s tím, co slyší, může kdykoliv přeladit. Z toho jednoduše plyne, že si každý najde relaci dle svých požadavků.

Existují tedy jak stanice pro náročné posluchače (např. Český rozhlas Radiožurnál), tak stanice, které svým obsahem, koncepcí a formou plně uspokojují nároky ordinárního, takřkajíc mainstreamového občana (kupříkladu Evropa 2).

Přítomnost nespisovných jazykových prostředků v mluvených komunikátech rozhlasových moderátorů, jež jsou jedním z hlavních témat dané bakalářské práce, je nepopíratelná, což dokazují příspěvky respondentů i odpovědi hlasatelů, pro nikoho však nejsou markantním signálem ke změně nebo k zamyšlení. V mnohých případech se naopak považují za více či méně žádoucí součást programu.

Tento trend můžeme jen stěží označit za úpadkový, neboť, jak víme díky teoretické části, se momentální slovník může v budoucnu stát normou.

3.5 SYNTAKTICKÁ ANALÝZA JAZYKOVÝCH PROSTŘEDKŮ

Českým ekvivalentem pojmu syntax je výraz skladba¹⁴; jde o lingvistickou disciplínu, která se zabývá stavbou vět a souvětí. Zkoumá též funkční využití věty, pořadí slov ve větě, jejich vzájemný vztah apod. Z onoho důvodu by se tato práce bez syntaktické analýzy neobešla. Zaměříme se na dva konkrétní problémy moderátorských promluv, a to na odchylky od pravidelnosti ve větěné stavbě, tedy nenoremní fenomény většinou mluvených projevů, a na redundantní výrazy, jež ve větách nemají větňčlenskou platnost (parazitická slova).¹⁵

3.5.1 ODCHYLKY OD PRAVIDELNOSTI VE VĚTNÉ STAVBĚ

Ze syntaktického hlediska jsou v rozhlasovém vysílání velice frekventovaným jevem nemotivované odchylky, mezi něž řadíme atrakci (větňou spodobu), kontaminaci (směšování vazeb), zeugma (spřežení vazeb), anakolut (vyšinutí z větňé konstrukce) atd.

Velmi zajímavým jevem je taktěž apoziopeze (neukončená výpověď), která může být motivovaná i nemotivovaná. Mnohdy je těžké se v ní orientovat, neboť moderátoři svou intonací jasně nestanoví konečnou hranici.

Např.: „*A vona si myslela, že von si nic nemyslel a pak si mysleli voba, že ta první si nic nemyslí, ale ta druhá...*“ (ukázka z rádia **Kiss Proton**) – sentence nese znaky motivovanosti a hyperboly, nelze se nicméně vyhnout pocitu jakési redundance a nepromyšlenosti.

„*@ Bude se přebírat, @já si to tak představuju, že přepočítáte kužele...*“ (ukázka z **Rádia Egrensis**) – tato věta je zajímavá z mnoha důvodů. Třebaže je sentence vytržena z kontextu, nelze tím omluvit její nesrozumitelnost. Prostřední větňý celek je parenteze (neboli vsuvka), z čehož vyplývá, že by mezi první a třetí větňou měla být souvislost. Pokud bychom však onu parentezi vypustili, věta by zněla: „Bude se přebírat, že přepočítáte kužele.“ Na vedlejší větňu příslovečnou způsobovou není

¹⁴ ČERVENÁ V. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2010.

¹⁵ VAŇKOVÁ, J. a VEJVODOVÁ, J. *Soubor úkolů k syntaktické analýze textů*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004.

v hlavní větě dostatečně odkázáno, chybí patřičný prostředek. Svým způsobem lze nemotivovanou odchylku ve větném celku označit za anakolut, i když by se samozřejmě vzhledem k rozsáhlosti defektu dalo polemizovat.

Zde je výčet dalších sentencí, v nichž lze vyhledat nemotivované odchylky, potažmo nesprávný a chaotický pořádek slov:

Rádio Egrensis - „*Na úvod se s náma pod'te krátce podělit o to, představit vaší osobu, jak tam fungujete v oddílu, co vůbec hraje za soutěž a tak dále.*“

Evropa 2 - „*Posloucháte definitivní konec ranní show, protože tohle bude mít definitivní a velký následky, kdy se během celého dnešního dne bude řešit z hlediska dá se říct asi vedení a ředitelskejch ňákejch záležitostí.*“

Frekvence 1 - „*No, pod'me na třetí nepříjemnou, tu, hele, to je takovej folklór, dycky se tě ptáme, @ takže už se nejde tradičně nezeptat na tvého syna Pavla.*“

3.5.2 VÝRAZY BEZ VĚTNĚČLENSKÉ PLATNOSTI

Velice často se v komunikátech rozhlasových moderátorů setkáváme s výrazy, jež nemají větněčlenskou platnost, nebo vstupují do syntaktických vztahů společně s jinými výrazy. Může jít samozřejmě o prvky jazykového systému, bez nichž se promluva neobejde, například prepozice nebo konjunkce. Na druhé straně ovšem stojí prostředky, jejichž nadbytečné užívání může být ve výsledku považováno za nežádoucí, rušivé či neprofesionální. Máme na mysli redundantní užití částic nebo kontaktoých výrazů typu „hele“ apod.

V předchozím odstavci zmíněné parazitické výrazy jsou čím dál častějším nešvarem poslední doby. Ve společnosti jsou označovány za tzv. vycpávková slova či slovní vatu. Mezi tyto prostředky patří např. slova vlastně, prostě, jakoby, jakože, jako, no apod.

Atribut parazitická si ona slova získala díky skutečnosti, že jejich absencí by konkrétní sentence neztratily na svém smyslu a příjemce by obsah dané věty pochopil i bez nich. Jejich užití si můžeme vysvětlit jako možnost neztratit slovo, pokračovat ve vyřčené myšlence nebo získat čas ve chvílích nejistoty.

Jak již bylo řečeno – vysoká frekvence nežádoucích výrazů působí neprofesionálním dojmem, neboť jsou v hojně míře považovány za rétorické zlovyky. Hlasatelé by se jim proto měli z principu vyhýbat. Pakliže jsou přirozenou součástí moderátorova projevu, něco není v pořádku.

Nyní si uvedeme několik příkladů z dané problematiky:

Kiss Proton - „...*lidi ho prostě milujou, no a ta nejznámější je imitování jízdy na koni, prostě gangnam style, a to je přesně důkaz, že pořád vlastně v dnešní přehuštěné době de vymyslet něco jiného.*“

Kiss Proton - „*A týká se to jakože v manželství?*“

Evropa 2 - „*Za druhý nemá zapotřebí poslouchat jako ten tvůj humor, kterej asi nepochopil z toho důvodu, že seš jakoby unavenější.*“

Evropa 2 – „*Takový to jakože nezám, to je (konkrétní jméno).*“

Frekvence 1 - „*No, podme na třetí nepříjemnou, tu, hele, to je takovej folklór, dycky se tě ptáme, @ takže už se nejde tradičně nezeptat, na tvého syna Pavla.*“

Frekvence 1 - „*Jó, ste v dámském klubu na Frekvenci 1, no, a my už sme tady připravený, holky...*“

Rádio Egrensis - „*Jak vlastně funguje systém sportovních aktivit a kolik @@ vlastně peněz, a to je to nejdůležitější, @@ do sportu město investuje, pane Hartmanne?*“

Rádio Egrensis – „*Hm, když bysme se měli @ bavit o oddílu Akademiku, kdy vlastně začal fungovat a jak @ vznikl?*“

Komplexně se dají veškeré probírané problémy explikovat tím, že ačkoliv si moderátoři svůj projev většinou předem připravují, mnohdy jsou vlivem okolností nuceni k improvizaci. Reagují tedy na nastalou situaci spontánně, neboť nemají jasnou perspektivu své výpovědi. Jde o typický jev mluvených komunikátů.

3.6 HLÁSKOSLOVNÁ ANALÝZA JAZYKOVÝCH PROSTŘEDKŮ

Hláskosloví je nauka o zvukové stavbě jazyka. Lze ji rozdělit na dva obory – fonetiku (zabývající se artikulační, akustickou a percepční povahou zvukových prvků) a fonologii (zkoumající soustavy a funkce zvukových prostředků jazyka)¹⁶. V následující kapitole praktické části rozebereme hláskoslovné chyby, jichž se moderátoři ve svých projevech dopouštějí; budeme se zabírat obecněčeskými hláskoslovnými jevy a hezitačními zvuky.

3.6.1 OBECNĚČESKÉ JEVY V KOMUNIKÁTECH HLASATELŮ

Mezi nejčastější obecněčeské jevy patří například úžení (é > í), které se však v českém rozhlasovém éteru vyskytuje minimálně, dále používání protetického v, nenáležité dlužení či naopak krácení vokálů, redukce hlásek apod.

V mnoha vypsanych sentencích lze nalézt více než jeden hláskoslovný nedostatek najednou.

Kiss Proton - „*Je to tak, ne, že když deš do hospody, tak jako sem tam se jako doma zvýší ta hladina testosterónu?*“ – zde kupříkladu vidíme nenáležité dlužení ve slově testosteron; jako další chybu označme absentující konsonantu j- ve slově jdeš.

Kiss Proton - „*A vona si myslela, že von si nic nemyslel a pak si mysleli voba, že ta první si nic nemyslí, ale ta druhá...*“ – nadměrné užívání protetického v; slova ona, on, oba.

Rádio Egrensis - „*@ Když se řekne převzetí nějakého majetku @, souvisí to tedy s nějakými i inventurami, pane Hartmanne?*“ – ve slovech nějakého a nějakými došlo ke zjednodušení výslovnosti hláskových skupin.

Evropa 2 – „*To nevím.*“ – nenáležité krácení vokálu; správná varianta je nevím.

¹⁶ ČERVENÁ V. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2010.

Frekvence 1 - „*Jó, ste v dámském klubu na Frekvenci 1, no a my už sme tady připravený, holky...*“ – vypuštění konsonanty j- v tomto případě není v rozporu se spisovným jazykem.

Nekomentované ukázky obecněčeských jevů:

Rádio Impuls – „*Stíháš si dávat třeba něký @ předsevzeti?*“

Kiss Proton – „*...nic neříká, ale tím, že nic neříká...*“

Kiss Proton – „*Já si ho představuju, jak von vobchází ty baráky...*“

Rádio Egrensis – „*Jakým způsobem to bude probíhat?*“

Frekvence 1 – „*Tomáš Řepka našim dnešnim hostem na Frekvenci 1.*“

3.6.2 HEZITAČNÍ ZVUKY

Jedná se o rušivé zvukové elementy, jež jsou v mluvených komunikátech bezpředmětné; můžeme je dokonce označit za mnohem nevhodnější než hypotetické ticho mluvčího.

„Hezitační zvuky běžně doprovázejí nepřipravené mluvené projevy. Hezitační (váhací) zvuky jsou nejčastěji vyjádřením nejistoty mluvčího, objevují se při hledání správného výrazu apod., v případě některých mluvčích jsou neodmyslitelnou součástí jejich projevu.“¹⁷

Uveďme si několik příkladů, na nichž je možno demonstrovat přebytečnost daných prostředků. Hezitační zvuky jsou označeny zavináčem (jde o všeobecně přijatý symbol).

Rádio Egrensis - „*@ Takle to má podchycené @ město Cheb @ samozřejmě @ s podporou sportu souvisí velice finančně náročná záležitost, a to je budování nových sportovišť, případně udržování starých @ @. Jak je na tom Cheb @, pane starosto?*“

Kiss Proton - „*My sme vlastně už @ dneska trošku nakousli to, že @ to podání bylo skutečně jako velmi specifický, že @ asi nemá možná smysl se k tomu vracet, i když @ z druhý strany, co si budeme říkat...*“

¹⁷ JÍLKOVÁ, L. Krásný ztráty v knižní podobě a v korpusu DIALOG. In *Naše řeč*, 89, 2006, č 5.

Rádio Impuls - „*Á propos, v tom zmatku @, v tom přechodu roku na rok @, stiháš si dávat třeba něký @ předsevezetí?*“

Rádio Impuls - „*@ Tomáši @, taky se hodně diskutuje o tom @, kam ty půjdeš fotbalově dál? @*“

Frekvence 1 – „*@ Jirko, někteří herci z @, můžeme říct, tvého původního seriálu Sanitka se nechali @ v médiích slyšet, že bez tebe do dvojky nepůjdou. @*“

Pakliže můžeme hezitační zvuky označit za projev nepřipravenosti, nejistoty či nervozity, obecněčeské jevy z většiny nikoliv, jak již v podstatě víme z rozhovorů s moderátory. Buďto jde o jasný záměr moderátora s přihlédnutím k posluchačské skupině, či o hlasatelovu přirozenost. V mnoha případech může také jít o neznalost spisovných tvarů.

3.7 MORFOLOGICKÁ ANALÝZA

Morfologie je nauka o tvarech slov a jejich významech; synonymem k této vědě je pojem tvarosloví.¹⁸ V bakalářské práci proto sledujeme nekodifikované tvary slov s ohledem k jejich slovnědruhové platnosti.

V oblasti substantiv mají moderátoři často problémy s deklinací, a vytváří tak neexistující tvary slov. Kupříkladu Vlasta Korec z **Rádia Impuls** v jednom ze svých vstupů oznámil, že se dotyčná rozhlasová stanice věnuje mnoha zajímavým „*akcem*“. Správná forma substantiva v plurálu dativu by zněla *akcím* (dle ženského vzoru *růže*).

Moderátor **Frekvence 1** Ruda z Ostravy vnáší do rozhlasového prostředí vzhledem k charakteru svého pořadu nářeční prvky: „*Urážka moravského kraja.*“

Další názornou ukázkou špatného skloňování podstatných jmen je nesprávné použití plurálu v instrumentálu – „*Tak aby si popovídal s kamarádama, bych řek.*“ (**Kiss Proton**) Problém se týká jak rodu mužského, tak rodu ženského i středního.

¹⁸ ČERVENÁ V. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2010.

V otázce přídavných jmen hlasatelé chybují především v sentencích obsahujících slova dle vzoru mladý:

Kiss Proton – „...*a to se vlastně taky týká svateb i zasnoubených...*“

Kiss Proton – „...*je oplácanej...ani není moc hezkej...*“

Evropa 2 – „...*z hlediska dá se říct asi vedení a ředitelských nějakých záležitostí...*“

Ve zmíněných případech se jedná o obecněčeský jev, kdy se koncovka -ý mění v nespisovné -ej; tento jev je z celé problematiky tvarosloví naprosto nejfrekventovanější.

Chybám se spítkři nevyhýbají ani v rámci zájmen. Nejčastějším nedostatkem je podobně jako v oblasti substantiv špatné skloňování v plurálu instrumentálu, konkrétně u osobních zájmen:

Rádio Egrensis – „*Na úvod se s náma poděte krátce podělit o to...*“

Evropa 2 – „*Hlavně s náma musíte hned spát!*“

Kiss Proton – „*Hodnotí s váma dneska muziku.*“

Dalším velmi hojným jevem českého éteru je nadměrné užívání zájmen s různou funkcí (zástupnou, odkazovací atd.). Uvedme si příklady:

„*Vylez @ poslední průzkum z Ameriky, kterej zjistil, a to se vlastně taky týká svateb i zasnoubených, i@ těch, co maj doma partnerku a třeba nejsou ve svazku, proč vlastně muž chodí do hospody. Což naopak ta žena nejčastěji @ mužovi @ vyčítá.*“ (ukázka z rádia **Kiss Proton**) – zde se dotyčný problém objevuje hned několikrát – ukazovací zájmena ve větách odkazují na předměty dané konverzace, v dalším případě na podmět jednoduché věty. Nadměrnou účast těchto zájmen můžeme zřejmě zdůvodnit nepřipraveností a spontánností projevu.

„*Přesně tak, ta angličtina v tomhleto zní vždycky líp, a když si přeložíš anglickej text, tak z toho kolikrát vyleze hroznej blábol do našeho, žejo, a potom v angličtině to zní tak strašně honosně, tak takle asi to je.*“ (další ukázka z rádia **Kiss Proton**)

Při probírané deixi často vznikají chybné zájmenné tvary. Na mnohých stanicích můžete nezdědka slyšet během uvádění písní, že „*tadlencta píseň*“ je „*velká pecka týdlenctý skupiny*“ apod.

V rámci nesprávného užívání zájmen musíme ještě zmínit chybné použití ukazovacího zájmena *ta* v singuláru akuzativu.

Evropa 2 – „*Důležitý je, že jí máš ty dobrou.*“ – kodifikovaná forma je *ji*

Chyby v deklinaci číslovek můžeme nastínit převážně teoreticky, neboť jsme se s nimi při analýze materiálu překvapivě téměř nesetkali. Předpokládaným nejčastějším nedostatkem bylo skloňování numerálií *oba* a *dva* – zde mohou vznikat tvary jako „*oběmi*“ a „*dvěmi*“, „*obouch*“ a „*dvouch*“ atd.

Frekvence 1 – „*Se dvěmi ženami.*“

Obvykle se také (v kontinuitě s příkladem) pozastavujeme v mluvených komunikátech i nad jinými nesprávnými tvary číslovek v plurálu instrumentálu; např.: *se třema*, *se čtyrma* apod.

U sloves se hojně objevovaly nespisovné tvary, jež jsou zařazeny do hláskoslovné analýzy, poněvadž šlo v daných verbálních konstrukcích většinou o redukci hlásek či nenáležitě krácení vokálů atd. Pro jistotu si však několik příkladů uvedeme i zde.

Rádio Egrensis – „*...na peníze myslim...*“

Kiss Proton – „*...že když deš do hospody...*“

Na některých stanicích bylo možno slyšet substandardní varianty mající původ v obecné češtině – moderátoři tedy měli na výběr buďto striktně spisovnou, či naopak nespisovnou alternativu.

Rádio Egrensis - „*Hm, když bysme se měli @ bavit o oddílu Akademiku...*“

Kiss Proton – „*...lidi ho prostě milujou...*“

Za frapantní můžeme považovat skutečnost, že se místy moderátoři uchylují k nespisovným tvarům i u příslovčí.

Kiss Proton - „*Dělá se složitějc.*“ – korektní varianta je složitěji.

Evropa 2 – „*Zaprvý je nemocnej. Zadruhý nemá zapotřebí...*“ – zaprvé; zadruhé – příslovce vzniklá kombinací předložek a číslovek.

V morfologické rovině společně s hláskoslovnou lze vysledovat znatelnější inklinaci k nespisovnosti než v oblastech lexikologie a syntaxe; třebaže je však počet chyb a nedostatků vyšší, můžeme říci, že problémy lexikologické a syntaktické jsou pro posluchače mnohem závažnější.

Kupříkladu tvary přídavných jmen jako „mladej“, „starej“ či „hezkej“ se ve své podstatě pomalu stávají v určitých médiích standardem a normou, zatímco chaotický pořádek slov nebo vulgarismy jsou stále ve vysoké míře považovány za neakceptovatelné.

3.8 LEXIKOLOGICKÁ ANALÝZA

Lexikologie, též patřící mezi lingvistické disciplíny, se zabývá slovní (lexikální) zásobou a jejím užíváním.¹⁹ V této analýze se zaměříme na slovník českých spíkrů s přihlédnutím k názorům dotazovaných posluchačů.

Z lexikologického hlediska bylo vůbec nejčastějším zmiňovaným nedostatkem rozhlasových moderátorů užívání vulgarismů a obscénních frází.

Dále se lidé pozastavovali nad slangismy, za něž byly ovšem ve vysoké míře mylně označovány prvky obecné češtiny, jejichž charakter je lépe rozebrán především v hláskoslovné a morfologické analýze.

Tento omyl vzniká, jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, na základě nedostatečného vzdělání posluchačů (a hlasatelů taktéž) v oblasti stratifikace národního jazyka; lidé například hovorovou češtinu považují za součást nespisovné češtiny.

¹⁹ ČERVENÁ V. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2010.

Posledním nešvarem, na nějž respondenti poukazovali, byla nepostačující slovní zásoba některých spíkrů; to je ovšem problém, který se dokazuje velmi těžko – určitou odpověď lze vyhledat v syntaktické analýze zaměřující se mimo jiné na parazitické výrazy či v analýze morfologické přibližující nadměrné používání deiktických zájmen.

Lexikální analýza se proto soustředí hlavně na vulgarismy a též na lexikon náležící do sféry nespisovného jazyka (obecněčeská slova, výrazy z cizích jazyků apod. – tedy nekodifikované výrazy).

3.8.1 VULGARISMY

Jak víme z rozhovorů s rozhlasovými moderátory, ve většině případů následuje po užití vulgarismů sankce (jež nebyla specifikována). Pokud se s vulgarismy ve vysílání setkáte i přesto, jde z velké části o konkrétní záměr. Zářnými příklady jsou moderátoři Frekvence 1 Michal Kavalčík, jehož však všichni znají pod pseudonymem Ruda z Ostravy, či imitátor Petr Jablonský, který je znám věrným parodováním celebrit a významných osobností. Některé z jejich hlášek zde vypisujeme:

Frekvence 1 (Ruda z Ostravy) - „*Chci slyšet ty tvoje cypoviny, co tu mluvíš o Praze.*“ – cypoviny jsou odvozeny od ostravského slova cyp, jež má mnoho významů – může znamenat hornického učně, avšak nejfrekventovanějším výkladem je vulgárně vyjádřené mužské přirození.²⁰

Frekvence 1 (Ruda z Ostravy) - „*A za co máme asi žrát z té Ostravy, kurde, když to DPH furt zvyšujete?*“ – kurde, slovo polského původu, je ekvivalentem českého pejorativa „k*rva“²¹ – existují výjimky, kdy hlasatel Ruda z Ostravy tyto dvě slova prohodí (možná nezáměrně), neboť mají v jeho komunikátech symetrický účel.

Frekvence 1 (Ruda z Ostravy) – „*Já ti rozbiju držku normálně, počkej, až vyjdeš z toho rádia, já ti říkám, kurde, všeci tu dostanete přes držku, aj ten Leoš!*“

Frekvence 1 (Petr Jablonský) – „*Pro vás nejsem žádný Mirek, k*k*te, ale pan inženýr.*“

²⁰ Ouředník, P.: *Šmírbuch jazyka českého*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2005.

²¹ Oficiální webové stránky Maven [online] Dostupné na [www: <http://www.maven.cz/2010/06/10/vyznam-slova-kurde/>](http://www.maven.cz/2010/06/10/vyznam-slova-kurde/)

Frekvence 1 (Petr Jablonský) – „*Ano, a já s oblibou říkám, lepší šlápnout stokrát vedle, než jednou šlápnout do h*vna.*“

Frekvence 1 (Petr Jablonský) – „*A co na tom, že je Mickey Mouse západní imperialistický h*jzl?*“

Frekvence 1 (Petr Jablonský) – „*Dobré ráno všem kreténům, k nimž počítám i vás.*“

Mezi ony fráze s určitým sexuálním podtextem můžeme kupříkladu zařadit tuto: „*Já si ho představuju, jak von vobchází ty baráky, že jo, tam kde bydlí holky, vždycky zazvoní, oni ho pustí dál a pak si třeba tu holku položí a dělá čerta...*“ (ukázka z rádia **Kiss Proton**) – poslední slova jsou doplněna zvuky kmitů vyplazovaného jazyka, jež mají odkazovat k orálnímu sexu.

Výskyt vulgarismů a jejich atributů je možno vysvětlit posluchačovou potřebou zábavy a bezstarostnosti. Ačkoliv se jistě najdou lidé odmítající podobný humor, na druhé straně stojí tací, již jej vyžadují právě proto, že je jim cizí vážnost či strojená distingovanost.

3.8.2 NEKODIFIKOVANÉ LEXIKÁLNÍ VÝRAZY

Mezi velmi frekventovaně užívané výrazy patří neologismy mající základ ve zkratkách cizojazyčného původu:

Evropa 2 – „*Kdyby si řešil třeba esemesky, ale hry?*“ – SMS – short message service.

Kiss Proton – „*Žmoulám v ruce tvoje nový cédo.*“ – lze se také setkat s alternativou cédéčko, která je však kodifikována a spadá pod hovorovou češtinu – CD – compact disc (kompaktní disk).

Výše prezentované novotvary se běžně používají snad ve všech sférách komunikace, existují ovšem i takové, jež v obyčejné konverzaci neuslyšíte.

Kiss Proton - „*Budou tady lajvky.*“ – neologismus vzniklý univerbizací (vytvoření jednoslovného pojmenování z víceslovného) – live vystoupení, tedy živá produkce.

Mnohdy se namísto českého slovníku užívá slovníku cizího (internacionalizmy, nejvíce anglicismy); explikací může být potřeba expresivity.

Evropa 2 – „*Tohle není žádná fake.*“ – ve smyslu podvrh.

Evropa 2 – „*Tak to je epic fail.*“ – stále používanější fráze – s významem průšvih.

Slangismy a dialektismy se v rozhlasovém vysílání vyskytují jen ojediněle, většinou jde o předem promyšlenou věc či tezi. (viz. Ruda z Ostravy)

Evropa 2 – „*Lucka je podpultovka.*“ – zboží, jež leželo za komunismu pod pultem (opět univerbizace).

Rádio Impuls – „*...o výhře rozhodl v přesilovce...*“ – sportovní slang (univerbizace – přesilová hra).

Nespisovné jazykové prostředky v rovině lexikální jsou, což už bylo řečeno i samotnými moderátory, nevyhnutelným a potřebným nástrojem k dosažení vlastního rozhlasového cíle. Pokud se tak děje k nelibosti některých odborníků či posluchačů, neexistuje jiný způsob, než vyhledat patřičnější stanici, jelikož použití jistých druhů slov není sankcionováno. V případě hlasatelů může taktéž jít například o adaptaci na podmínky dialogu, jež svou přítomností determinuje daný host (sportovec, hudebník, politik atd.).

ZÁVĚR

Pojetí mateřského jazyka jako ctnosti a našeho kulturního dědictví, zmiňované v úvodu bakalářské práce, je velmi relativní a individuální záležitostí; pro někoho je jazyk pouze prostředkem ke konverzaci, pro jiného naopak nedílnou součástí i při sdělování jiných než komunikačních cílů.

Míra kultivovanosti mluvených komunikátů je ve výsledku soukromou volbou, a to jak u většiny hlasatelů, tak u veřejnosti. V rozhlasovém vysílání funguje stejně jako ve veřejném projevu určitý rozměr demokracie zahrnující též nekodifikované výrazivo, jež pochopitelně ne každý vítá, avšak něco jako absolutní regulační imperativ neexistuje, a proto nezbyvá, než se s danou skutečností smířit.

Tato práce mimo nespisovné jazykové prostředky v komunikátech spíkrů čtenáře seznamuje také s generačním přístupem posluchačů k českému jazyku – názory jsou opravdu různorodé a generalizace by se proto v daném případě nemusela vyplatit, neboť by znamenala určité potlačení osobitosti.

Poměr mezi spisovným a nespisovným jazykem v českém éteru je vcelku symetrický; obsahuje dávku oportunistu vycházející z potřeby získat a udržet posluchače (což je potvrzení jedné z hypotéz doložené rozhovory s českými hlasateli). Komplexně je orientace rozhlasových stanic samozřejmě mnohotvárná; z toho plyne existence rozmanitých alternativ užívání jazykových variet (od striktně spisovných po výrazně nespisovné).

Rozhlasová produkce se postupem času stává více otázkou zábavy, informační charakter přebírají jiná média (TV, denní tisk apod.), v čemž můžeme hledat příčinu uvolněnějšího slovníku českých moderátorů znamenající pochopitelně pronikání substandardních výrazů do sféry publicistického funkčního stylu.

Situace v českých rádiích globálně není ideální, je však nutné mít na paměti skutečnost, že jde z velké části o reflexi nároků posluchačské obce na daný subjekt. Lze tudíž vyvozovat, že počáteční změna musí vycházet z nás samých, tedy z publika.

RESUMÉ

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, do jaké míry užívají moderátoři prostředků nespisovného jazyka a jaká je celková úroveň jejich vyjadřovacích schopností. Výchozí hypotézou bylo míšení jazykových kódů s přihlédnutím k požadavkům posluchačů, jejichž nároky budou mít na hlasatele značný vliv.

Práce je dělena na teoretickou a praktickou část; teoretická část seznamuje čtenáře s elementárními lingvistickými informacemi, část praktická je pak především analytická. Pozornost byla zaměřena na české komerční stanice. Získaný jazykový materiál byl analyzován ze 4 hledisek, a to ze syntaktického, hláskoslovného, morfologického a lexikologického. Praktická část též obsahuje posluchačský dotazník a rozhovory s rozhlasovými moderátory.

Na základě všech užitých metod bylo zjištěno, že nekodifikované jazykové prostředky jsou u některých rádií téměř nedílnou součástí rozhlasových komunikátů. Tento fakt ovšem plyne z interakce mezi potřebami posluchačů a potřebami jednotlivých stanic.

CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

The aim of this study was to determine how much presenters use elements of non-standard language and what the overall level of their expressive ability is. Starting hypothesis was a blending of language codes with a consideration to the requirements of listeners whose demands will have significant influence to the broadcasters.

The work is divided into the theoretical and practical part; the theoretical part provides readers the basic linguistic information, the practical part is primarily analytic. The attention was focused on Czech commercial radio stations. The obtained language material was analyzed from 4 perspectives; from syntactic, phonetic, morphological and lexicological. The practical part also includes a questionnaire of the hearers and interviews with radio speakers.

Based on all the used methods there was found that non-codified language resources are almost an integral part of the programme of some radio stations. This fact certainly stems from the interaction between the needs of listeners and the needs of individual stations.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 2003. 342 s. Jazykověda. ISBN 80-86642-00-3.
- ČERVENÁ, Vlasta a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 4. Praha: Academia, 2010. 647 s. ISBN 978-80-200-1347-7.
- DANEŠ, F. *Kultura mluvených projevů*. In *Naše řeč*, 52, 1969, č. 2-3.
- DANEŠ, F. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. 292 s. ISBN 80-200-0617-6.
- EISNER, Pavel. *Bohyně čeká: traktát o češtině*. 2. vyd., (1. exilové vyd.). Curych: Konfrontace, 1977. 76 s. ISBN 3-85770-053-X.
- GRYGERKOVÁ, M. *Spisovný jazyk a jazyková kultura*. [online] Ostrava: E-learningová opora pro kombinované studium českého jazyka pro bakaláře. [citováno 2012-12-19] Dostupné na [www: <http://ff.osu.cz/dokumenty/opory/spisj_jazkult.pdf >](http://ff.osu.cz/dokumenty/opory/spisj_jazkult.pdf)
- JÍLKOVÁ, L. Krásný ztráty v knižní podobě a v korpusu DIALOG. In *Naše řeč*, 89, 2006, č. 5.
- KRAUS, J. Moderátor. In *Naše řeč*, 65, 1982, č. 4.
- KUNDERA, Milan. *Nesmrtelnost*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 2006. 384 s. ISBN 978-80-7108-276-7.
- Oficiální webové stránky Maven [online] [citováno 2013-02-07] Dostupné na [www: <http://www.maven.cz/2010/06/10/vyznam-slova-kurde/>](http://www.maven.cz/2010/06/10/vyznam-slova-kurde/)
- OUŘEDNÍK, Patrik. *Šmírbuch jazyka českého: slovník nekonvenční češtiny 1945-1989*. 3., dopl. a rozš. vyd., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2005. 501 s. Smil: jazykem o jazyce. ISBN 80-7185-638-X.
- VAŇKOVÁ, J. a VEJVODOVÁ, J. *Soubor úkolů k syntaktické analýze textů. I*. 2. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. 123 s. ISBN 80-7043-325-6.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1.: Paradigma dotazníku

Příloha č. 2.: Ukázka dotazníku z 1. věkové kategorie

Příloha č. 3.: Ukázka dotazníku z 2. věkové kategorie

Příloha č. 4.: Ukázka dotazníku z 3. věkové kategorie

Příloha č. 5.: Ukázka dotazníku ze 4. věkové kategorie

Příloha č. 6.: Paradigma rozhovoru s rozhlasovými moderátory

Příloha č. 7.: Ukázka rozhovoru s rozhlasovým moderátorem

Příloha č. 1.: Paradigma dotazníku

1.) Pohlaví – muž/ žena

2.) Věk: _____ let

3.) Nejvyšší dosažené vzdělání – a) základní

b) středoškolské bez maturity

c) středoškolské s maturitou

d) vyšší odborné

e) vysokoškolské

4.) Posloucháte ve volném čase (či pokud to vaše zaměstnání dovolí) rádio?

ano – někdy - ne

5.) Kterou z rozhlasových stanic preferujete? _____

6.) Z jakého důvodu?

7.) Kladete důraz na kvalitu mluveného projevu rozhlasových moderátorů? _____

8.) Všímate si u rozhlasových moderátorů nějakých jazykových nedostatků? _____

9.) Preferujete v mediální komunikaci spisovný či nespisovný jazyk?

10.) Zde je prostor pro vyjádření Vašeho názoru na danou problematiku:

Příloha č. 2.: Ukázka dotazníku z 1. věkové kategorie

- 1.) **Pohlaví** – muž
- 2.) **Věk** - 21 let
- 3.) **Nejvyšší dosažené vzdělání** – středoškolské s maturitou
- 4.) **Posloucháte ve volném čase (či pokud to vaše zaměstnání dovolí) rádio?** někdy
- 5.) **Kterou z rozhlasových stanic preferujete?** Evropa 2
- 6.) **Z jakého důvodu?** Mám rád popové písně.
- 7.) **Kladete důraz na kvalitu mluveného projevu rozhlasových moderátorů?** Vnímám, když se moderátor vyjadřuje neobvykle či jinak než by měl.
- 8.) **Všímáte si u rozhlasových moderátorů nějakých jazykových nedostatků?** Velmi často zaznamenávám různé citoslovné vsuvky jako „uhhhhh“ mezi slovy při přemýšlení moderátora. To mi vadí zřejmě nejvíc.
- 9.) **Preferujete v mediální komunikaci spisovný či nespisovný jazyk?** Pokud jde o serióznější témata, tak jazyk spisovný. Jinak mám ale raději nespisovný jazyk, je mi bližší.
- 10.) **Zde je prostor pro vyjádření Vašeho názoru na danou problematiku:**
Toto téma mě vesměs nechává chladným. Občas člověk narazí na moderátora, který nedostatky přímo překypuje a o to víc se jeho posloucháním pobavím. Rozhodně upřednostňuji obsah před formou a větší koncentraci nespisovného jazyka v médiích vnímám jen jako přirozenou reakci na nároky naší společnosti.

Příloha č. 3.: Ukázka dotazníku z 2. věkové kategorie

- 1.) **Pohlaví** – muž
- 2.) **Věk** - 45 let
- 3.) **Nejvyšší dosažené vzdělání** - středoškolské s maturitou
- 4.) **Posloucháte ve volném čase (či pokud to vaše zaměstnání dovolí) rádio?** ano
- 5.) **Kterou z rozhlasových stanic preferujete?** Antenne Bayern, Radio Beat, Radio Impuls, Gamma Rádio
- 6.) **Z jakého důvodu?** Výběr hudebních skladeb určitého žánru a zpravodajství.
- 7.) **Kladete důraz na kvalitu mluveného projevu rozhlasových moderátorů?** Nekladu.
- 8.) **Všímáte si u rozhlasových moderátorů nějakých jazykových nedostatků?** Ano, při chybné výslovnosti anglických jmen skupin a interpretů.
- 9.) **Preferujete v mediální komunikaci spisovný či nespisovný jazyk?** Pouze u zpravodajství preferuji spisovný jazyk.
- 10.) **Zde je prostor pro vyjádření Vašeho názoru na danou problematiku:**
Nespisovné jazykové prostředky při moderaci hudby a telefonické komunikaci s posluchači nejsou na závalu, někdy situace vyžaduje užití nespisovných výrazů, například tak, jak je prezentují jednotliví interpreti v textech, v rámci autentičnosti. Naopak při zpravodajství preferuji spisovný jazyk, tady podle mého názoru není užití nespisovných výrazů na místě a odráží kulturu a kultivovanost mluveného projevu.

Příloha č. 4.: Ukázka dotazníku z 3. věkové kategorie

- 1.) **Pohlaví** – žena
- 2.) **Věk** – 49 let
- 3.) **Nejvyšší dosažené vzdělání** – středoškolské s maturitou
- 4.) **Posloucháte ve volném čase (či pokud to vaše zaměstnání dovolí) rádio? někdy**
- 5.) **Kterou z rozhlasových stanic preferujete?** Český rozhlas
- 6.) **Z jakého důvodu?** Minimum reklam, zajímavé reportáže, převážně česká hudba
- 7.) **Kladete důraz na kvalitu mluveného projevu rozhlasových moderátorů?** Ano
- 8.) **Všímáte si u rozhlasových moderátorů nějakých jazykových nedostatků?** Ano, ale myslím, že jsem v tomto ohledu vůči nim tolerantní a nepobuřují mě některé nesprávné formulace nebo přebrepty.
- 9.) **Preferujete v mediální komunikaci spisovný či nespisovný jazyk?** Rozhodně spisovný, pokud se nejedná o citace.
- 10.) **Zde je prostor pro vyjádření Vašeho názoru na danou problematiku:**
Myslím, že není jednoduché plynule a rychle mluvit v rádiu tak, aby posluchač neměl pocit, že řeč „nestojí“, myšlenky mohou být někdy rychlejší, a tak formulace řeči někdy nemusí být úplně správná. Ale vyložená nespisovnost, případně vulgarita mi vadí, to podle mě do veřejných projevů jakéhokoliv druhu nepatří.

Příloha č. 5.: Ukázka dotazníku ze 4. věkové kategorie

- 1.) Pohlaví – žena**
- 2.) Věk – 68 let**
- 3.) Nejvyšší dosažené vzdělání – vysokoškolské**
- 4.) Posloucháte ve volném čase (či pokud to vaše zaměstnání dovolí) rádio? někdy**
- 5.) Kterou z rozhlasových stanic preferujete? Plzeň**
- 6.) Z jakého důvodu?** Dozvídám se dost zajímavostí z regionu, jsou tam zajímavé rozhovory, hrají dost českých písniček a občas i vážnou hudbu.
- 7.) Kladete důraz na kvalitu mluveného projevu rozhlasových moderátorů?** Ano, a to velmi.
- 8.) Všímate si u rozhlasových moderátorů nějakých jazykových nedostatků?** Ano (jsem učitelka JČ)
- 9.) Preferujete v mediální komunikaci spisovný či nespisovný jazyk?** Spisovný
- 10.) Zde je prostor pro vyjádření Vašeho názoru na danou problematiku:** Na mnoha rozhlasových stanicích se moderátoři uchylují k slangovým a nespisovným výrazům – např.: obouma, dvouma, používají nevhodně dokonavého a nedokonavého vidu (např.: budou přeladit (si přeladí), budou napsat (napíší) atd. Rovněž mi vadí, že v některých pořadech pro pobavení posluchačů užívají hrubých slov.

Příloha č. 6.: Paradigma rozhovoru s rozhlasovými moderátory

1.) **Jak jste se ke svému povolání dostal?**

2.) **Co jste pro práci v rozhlase musel udělat? (příjímací řízení, požadavky atd.)**

3.) **Musel jste projít rétorickým tréninkem či něčím podobným?**

4.) **Snažíte se během vysílání o čistě spisovný projev?**

5.) **Klade vedení Vašeho rádia důraz na nějakou formu jazyka? Spisovnou či nespisovnou?**

6.) **Jsou za prohřešky proti jazykové normě nějaké sankce, nebo je naopak nežádoucí mluvit brilantní češtinou?**

7.) **Hraje ve volbě jazykových prostředků podstatnou roli hypotetický požadavek posluchačů?**

Příloha č. 7.: Ukázka rozhovoru s rozhlasovým moderátorem

1.) Jak jste se ke svému povolání dostal?

Šanci může dostat každý, podmínkou je pořád se ptát a dávat o sobě vědět, že o tuhle práci máte zájem (e-mail, telefon). Já měl to štěstí známého, který mi řekl, že zrovna někoho hledají, tak sem skočil po příležitosti. Nahrál jsem ukázkou jednoho vstupu a ten se zalíbil. Pak už to bylo hlavně trénování a dřina, která nakonec vyšla, no a sen se splnil.

2.) Co jste pro práci v rozhlase musel udělat? (příjímací řízení, požadavky atd.)

Musel jsem si připravit vlastní vstupy, vždycky minimálně 3 (každý tak kolem 4 vět), který jsem pak nahrál v nahrávacím studiu po sobě na ostro. Tohle se opakovalo několikrát a dopodrobna se potom probíraly moje nedostatky, které jsem postupně vylepšoval. To byla část, která se týkala hlavně mluvení, ale další důležitá věc byla ta technická způsobilost. Umět ovládat pult pro moderátora a vyznat se v počítačovém programu rádia. Naučit se to jde, ale zvládnout mluvit živě a při tom sledovat další věci kolem trvalo nějaký čas. Hodiny sledování kolegů, jak se to dělá, a ostrá praxe tomu ale pomohlo.

3.) Musel jste projít rétorickým tréninkem či něčím podobným?

Probíralo se každý slovo, každá chyba, projev, rychlost čtení, reakce, prostě všechno důkladně, aby to šlo jak má. Trénoval jsem hlavně výslovnost, projev a plynulé čtení, tzn. hodiny čtení si všelijakého textu nahlas. Jak vyslovovat jednotlivé písmena mi poradil můj bratr, který prošel nespočet školení v tomhle oboru a v rádiu také pracuje, takže to pro mě byl nejlepší učitel. Šlo o věci, o kterých jsem ani nevěděl, že existují, ale fungovalo to. Byl to můj sen, takže jsem na tom makal v podstatě pořád.

4.) **Snažíte se během vysílání o čistě spisovný projev?**

Ne, je to spíš hovorová čeština. Snažím se mluvit k posluchačům přirozeně.

5.) **Klade vedení Vašeho rádia důraz na nějakou formu jazyka? Spisovnou či nespisovnou?**

V mém případě to je určitě nespisovná čeština. Jestli ale moderátorovi sedí mluvit spisovně, je to na něm. Jde o cílenou skupinu posluchačů, pro které vysílá.

6.) **Jsou za prohřešky proti jazykové normě nějaké sankce, nebo je naopak nežádoucí mluvit brilantní češtinou?**

Za vulgární slova je pokuta. Dále jsou témata, o kterých se může mluvit až po desáté večer. To je dané. Ostatní je na moderátorovi.

7.) **Hraje ve volbě jazykových prostředků roli hypotetický požadavek posluchačů?**

Jasně, máme hlavně mladé posluchače, tak mluvíme spíš jako mladí lidi než jako senioři. Samozřejmě nemůžeme mluvit úplně všelijak a říkat všechny výrazy. Má to svoje hranice.